

TIO KVINNLIGA ELEKTRIKER

Elektrikerna

RAPPORT FRAMTAGEN INFÖR
SVENSKA ELEKTRIKERFÖRBUNDETS
FÖRBUNDSMÖTE 27-29 MAJ 2018 I STOCKHOLM
TEXT: ANNA ÖBERG FOTO: ANNA LEDIN WIRÉN.
GRAFISK FORM: HEMMA.COM. TRYCK: EO

INNEHÅLL

INLEDNING	5
EMILIE KAGERYD	8
TINA JACOBS	16
TINA NORDLING	22
MARIA WETTRSTRÖM STÅLARM	30
LINDA JONSSON	38
CIA HOLM	46
KAROLINA DAHL	54
JESSICA FORSBERG	62
ELIN GUSTAFSSON FAGERLIND	70
CAMILLA LODIN	78

Jonas Wallin, förbundsordförande

INLEDNING

Kvinnliga elektriker trivs på jobbet, men känner sig utsatta i den mansdominerade miljön som elbranschen utgör. Sexistisk jargong, äckliga toaletter och i värsta fall övergrepp är något de flesta varit med om eller hört talas om. Ändå trivs de. Och de vill att miljön förbättras, mansdominansen bryts och att fler unga tjejer upptäcker elektrikeryrket.

Det är inte så ofta skildringar görs av kvinnors arbetsituation i mansdominerade miljöer. Av och till görs visserligen reportage i olika bransch- och förbundstidningar. Men det är sällan kvinnors erfarenhet samlas på ett och samma ställe. I den här skriften är tanken att kvinnor i elbranschen ska tala till punkt. I utförliga intervjuer berättar tio kvinnor om hur det gick till när de valde att bli elektriker, varför det skedde, hur de upplevde utbildningen – och hur det är att arbeta som elektriker. Det är en mångfacetterad bild som träder fram. Alla tio trivs med sitt yrkesval. De har bättre betalt, bättre villkor och arbetstider än många kvinnliga vänner som jobbar i kvinnodominerade yrken. Jobbet är varierat och omväxlande och de trivs med många av de manliga arbetskamraterna. Det finns många olika inriktningar att välja på och det är inte så fysiskt tungt som många tror. Alla anser att det är ett jobb som många, många fler kvinnor skulle trivas med.

Men ännu så länge är de kvinnliga elektrikerna få. Elektriker är ett av Sveriges mest mansdominerade jobb och bara två procent av landets elektriker är kvinnor. Att vara kvinna i den är mansdominerade miljön är därmed ensamt och har ett pris.

Den bild som framkommer i intervjuerna liknar den som fanns i upp-ropet som kvinnor i byggbranschen gjorde hösten 2017. Inom ramen för den så kallade #metoo-rörelsen vittnade över 65 000 kvinnor i en mängd olika branscher om fysiska och verbala övergrepp som de utsatts för på jobbet. Inom byggbranschen gjorde 4 672 kvinnor ett gemensamt upprop som kallades #sistaspiknikistan. I uppropen vittnade kvinnor om alltifrån sexistiska trakasserier till rena övergrepp.

De tio kvinnliga elektrikerna har alla känt sig utsatta på olika sätt. En del mindre, andra mer. Få har varit utsatta för regelrätta fysiska övergrepp, men alla har hört talas om andra som varit det. Jargongen på arbetsplatserna är något många återkommer till. Den kan handla om allt från arbetskamraters och chefers skämt med sexuella anspelningar till sexistiskt språkbruk. Män – och kvinnor – som är trötta anklagas för att ha mens eller ”för att ha legat på hålet”. Istället för att använda konventionella svärord hör kvinnorna män utbrista ”hora” eller ”fitta” när något går fel. Det omvända kan också hända. Kvinnorna ignoreras och osynliggörs. När de talar vänder männen sig bort.

Klotter och äckliga toaletter är något annat som flera återkommer till. Att gå på toaletten och mötas av tecknade penisar eller underliv är inte ovanligt. Lika vanligt kan det vara med trånga och extremt smutsiga toaletter.

Strategierna för att klara av att vara enda kvinnan i den mansdominerade miljön varierar. Ingen av kvinnorna orkar protestera varje gång något känns fel. Men ibland gör de det och det leder i bästa fall till förändring – även om uttalat stöd från den manliga omgivningen förefaller ovanligt. Humor har några använt och det har ibland gett resultat.

En av dem som för länge sedan tyckte att kvinnliga elektriker behövde ta mer plats är Ninni Blom. Hon har jobbat av och till som elektriker i mer än 20 år – och sagt emot män och chefer som gått över gränsen. För några år sedan fick hon Elektrikerförbundets pris Årets Blåslampa.

Priset fick hon för ElQvinnornas toalett kampanj. Hon är en av dem som är mycket engagerad i de kvinnliga elektrikerens nätverk, El-Qvinnorna. Det var också Ninni Blom som var en av dem som såg till att kvinnliga elektriker fick fortsätta att träffas i årliga konferenser och att de fick ett eget nätverk inom förbundet. Sedan några år tillbaka utser numera varje region inom Elektrikerförbundet, Verksamhetskretsarna, en kvinnlig representant i ElQvinnorna.

Som framgår av intervjuerna är nätverket och träffarna viktiga för merparten av kvinnorna. Utan dem hade kanske en del av dem slutat. Men kvinnorna vill mer och kräver att arbetsgivarna och förbundet gör mer.

Bättre information till unga tjejer om vad elektrikerjobbet går ut på, fler fackligt aktiva kvinnor och en tydligare uttalad strategi för att ändra det som sker på arbetsplatserna är några förändringar kvinnorna vill se. Jargong och klotter måste bort och tystnadskulturen brytas. En återkommande invändning från kvinnorna är att män verkar vänta på att det är kvinnorna som ska protestera när olika former av övertramp sker på jobbet. Men kvinnorna konstaterar att det inte är deras uppdrag att uppfostra och förändra männen. Det jobbet måste och ska de göra själva.

Om förändringar och förbättringar sker, borde fler kvinnor söka sig till yrket, konstaterar alla tio. Att så få upptäckt elektriker yrket beklagar kvinnorna. Unga tjejer som vill jobba med händerna riskerar att missa ett jobb som de passar för och som erbjuder goda villkor. Dessutom är det stor brist på elektriker, vilket innebär att en god arbetsmarknad väntar.

EMILIE KAGERYD

Efter fyra år i yrket är Emilie Kageryd mer övertygad än någonsin. Valet att bli elektriker var helt rätt. Hon kan inte tänka sig ett bättre yrke. Men vägen dit var ensam. Under utbildningen behövdes stöttning av en kurator.

Det är svårt att tänka sig en person som är mer positivt inställd till sitt yrke än Emilie Kageryd. När hon ska berätta om sitt jobb lyser hon upp.

– Jag har hittat rätt helt enkelt, det finns ingenting annat jag skulle vilja göra, säger hon.

Det är fredag och hon slutar tidigt. Av de 39 villorna som byggs i Sturefors utanför Linköping återstår åtta att göra klart. Hon är ensam elektriker på bygget och jobbar helt självständigt.

– Jag trivs med att ha egen kontroll och att kunna bestämma vad jag ska göra.

Att ha kunskap om hur el fungerar och ska hanteras är något som gör henne stolt. I motsats till många andra vet hon och kollegorna hur svag- och starkström fungerar. Vad som är farligt och vad som inte är det. En enda gång hittills har hon fått en riktig stöt. Den gick mellan fingrarna.

– Det var obehagligt men inte mer. Men hade strömmen gått genom hjärtat hade det kunna gå riktigt illa. Jag är nöjd med att inte jobba med starkare ström än hushållselen.

Det som är allra bäst med att vara installationselektriker på byggen är att jobbet resulterar i något som blir vackert. Ledningarna som dras ska synas så lite som möjligt, de möjliggör i sin tur att snygga ljuskällor kan sättas upp. När jobbet är färdigt njuter hon av att gå runt och kontrollera att allt fungerar.

– Det blir så snyggt! Och jobbet är så varierat.

VISSTE TIDIGT

Redan i tioårsåldern hävdade Emilie Kageryd att hon visste vad hon skulle bli. När en lärare frågade blev svaret elektriker. Hur det kom sig kan hon inte förklara. Ingen av föräldrarna eller i släkten i övrigt hade gjort samma yrkesval. De flesta var inte hantverkare utan tjänstemän. Men när det var dags att välja gymnasieutbildning var det el- och energiprogrammet Emilie valde. Förvåningen var stor i omgivningen med hennes betyg – hon var en av de bästa i klassen och hade i stort sett högsta betyg i alla ämnen – trodde alla att universitetsstudier var det som väntade efter gymnasiet. Visserligen såg hon till att framtida universitetsstudier skulle vara möjliga. I Örebro, där Emilies mamma bodde, fanns nämligen ett elprogram med två val. Det ena hade en yrkesprofil och det andra en studieförberedande profil. De som valde den inriktningen utbildade sig till elektriker och pluggade samtidigt andra ämnen som innebar att de kunde söka vidare till universitet och högskola om de ville efter gymnasiet.

– Det var ett ganska stort steg. Jag hade bott hos pappa i Söderköping och flyttade till mamma i Örebro. Där kände jag inte någon.

Att hon skulle vara ensam tjej i klassen hade hon räknat med. Och så blev det. De 23 klasskamraterna var alla killar. I början förhöll sig alla lite trevande till varandra. Ingen kände någon. Men snart började killarna lära känna varandra. Under rasterna satt de och pratade i samlingsrummet. Emilie gick till sitt omklädningsrum där hon var ensam. För att ha någon att prata med ringde hon bästa tjejkompisen i Linköping. Killarna började umgås på fritiden och mycket handlade om att festa.

– Lite hårdraget kan man säga att de mellan måndag och onsdag pratade om hur fulla de hade varit i helgen. Och dagarna före helgen pratade de om hur fulla de skulle bli.

Hade hon velat skulle hon säkert kunna deltagit i festandet. Men det ville hon inte. Att dricka sig full var inget som lockade.

– I början var det få som hade flickvänner, så förutom festandet pratade de om vilka som fått med sig tjejer hem.

JÄTTELEDSEN

Killarna pratade sex med varandra men riktade inte några sexistiska skämt mot henne. Men känslan av att vara utesluten och exkluderad blev starkare och starkare. Vid en sen lunch blev det väldigt uppenbart att hon var utanför. Matsalen var helt tom när hennes klass skulle äta. Av en slump råkade Emilie ta mat först. Hon brukade sitta för sig själv eller med några andra tjejer. Men den här gången valde hon ett större bord så att alla killar fick plats där. I den tomma matsalen valde de ett annat bord.

– Då blev jag jätte- jätteledsen och gick pratade med en lärare som jag hade bra kontakt med. Hon skickade mig till en kurator och dit fick jag gå en gång i månaden.

Trots ensamheten funderade hon aldrig på att hoppa av. Däremot var stödet viktigt och sannolikt avgörande. Att killarna inte fick någon kritik eller uppmaning att inkludera henne reflekterade hon inte över. Det faktum att hon var en de bästa i klassen i alla teoretiska ämnen gjorde det inte lättare att bli inkluderad, tror hon. Men i tvåan blev det ändå lite bättre.

– Vi började spela kort och då valde jag att vara med. Och många av killarna blev också mindre enkelspåriga. Det gick att prata om olika saker.

Redan vid sportlovet i trean visste hon att ett fast jobb väntade efter skolavslutningen. Företaget som hon praktiserade på ville anställa

henne. Det var en befrielse att veta att ett jobb väntade. Men efter några år kändes det ändå väl ensamt i Örebro, kompisarna fanns i Linköping. Företaget hon arbetade på hade ett ledigt elektrikerjobb i Linköping. Hon sökte och fick jobbet.

– Jobbet handlade om larm på universitetssjukhuset och var både kul och intressant.

Efter en månad fick hon lägenhet. Jobbet var bra och det var skönt att vara tillbaka hos invanda kompisar. Men efter några år började hon längta efter vad hon beskriver som ”riktiga” elen.

– Jag ville ut på byggen och jobba med installation.

OMKLÄDNING MED KILLARNA

Byggnationen av de 39 villorna i Sturefors var perfekt. I början var de två elektriker som installerade el, men sedan en tid tillbaka sköter

hon jobbet själv. Och stormtrivs. Hon byter om tillsammans med de andra yrkesgrupperna på bygget. Egen bod vill hon inte ha.

– Ovanpå bh:n har jag ett linne och då tycker jag att det är helt ok att byta om med killarna. Om man inte gör det missar man allt kul snack. Det blir svårare att lära känna sina arbetskamrater.

Nu vet hon vem som tränar efter jobbet och vem som har små barn som väntar där hemma. Några gånger har hon fått höra sexistiska skämt riktade mot henne.

– En så löjlig sak som att jag smörjer in mina händer med handkräm kan inte en äldre gubbe låta bli att kommentera med anspelningar på sex. Det är så lågt och dumt. Men han säger å andra sidan så mycket annat dumt. Ingen orkar liksom protestera längre.

Att männen använder kvinnonedstående ord för att kritisera varandra tycker hon är jobbigt, obegripligt och irriterande. Uttryck som ”hora” och ”fitta” kan användas när någon är irriterad. Och om någon anses långsam eller sjuklig är det inte ovanligt att fråga om vederbörande har mens. Ofta försöker Emilie inte reagera på det som sägs. Men av och till är det svårt.

– Häromdagen fick jag spel när en kille som var sjuk anklagades för att ha mens. Vid maten sa jag ifrån att jag inte accepterar det språkbruket. Det var dödstyst. Ingen sa något alls. Men jag tror det dröjer innan de använder det igen, säger hon och skrattar.

NÅGRA FÅ

Även om hon insett att egna protester ger resultat, är hon inte övertygad om att #metookampanjen är rakt igenom positiv. I kampanjen framställs det som om nästan alla män är förtryckare och drar sexistiska skämt, tycker hon.

– Men så är det inte. Det handlar om några få, tror jag. Och jag tror att man måste få dem som gör det att fatta att det de gör kan drabba deras

fruar, döttrar, barnbarn. Det är först då de kommer att ändra sig. De reflekterar inte över vad de gör och man måste få dem att göra det.

För att en förändring ska ske måste många protestera samtidigt, tror hon. Inte minst män. För det finns många män som tycker att jargongen inom byggbranschen är jobbig men som inte tar strid.

– Enskilda kvinnor kan inte ta striden. Ett sätt att få till en förändring är om männen fick klart för sig att deras sätt att prata aldrig skulle accepteras på merparten av landets arbetsplatser. Det som sägs på en byggarbetsplats skulle uppfattas som väldigt fördomsfullt och sexistiskt på en bank eller på ett kontor.

Att fler kvinnor behövs i byggbranschen råder ingen tvekan om, anser hon. Men risken är att de unga kvinnor som eventuellt funderar på en utbildning i branschen nu blir avskräckta. Uppmärksamheten kring #metoo kan därmed leda till ett tillfälligt bakslag i försöken att rekrytera fler kvinnor till branschen. Samtidigt är det bra att kvinnorna i branschen har ett eget forum genom ElQvinnorna. Däremot har hon själv inte deltagit i någon av kvinnokonferenserna. En förklaring är att de sker med övernattnings och hon vill gärna inte vara borta hemifrån. En annan är att hon inte alltid känner sig delaktig i det de kvinnliga elektrikerna uppmärksammar.

– Även om jag har några få egna upplevelser av att äldre gubbar har betett sig illa så är det så mycket annat som händer på en arbetsplats. Jag vill inte att det här ska leda till en form av manshat. Men det är svårt att säga om man är med kvinnor.

Egentligen borde Emilie Kageryd studera på universitetet vid det här laget. Tanken var att inleda studier när hon var fullbetald som elektriker. Men när det skedde, för några år sedan, upptäckte hon att jobb var mer lockande.

– Kanske pluggar jag vidare, kanske inte. Just nu känns det i alla fall inte aktuellt. Jobbet är för kul.

FAKTARUTA

NAMN: Emilie Kageryd

ÅLDER: 24 år

BOR: i Linköping

FAMILJ: sambon Johan

ÅR I YRKET: 4,5 år

JOBBAR SOM: installationselektriker

ROLIGAST MED JOBBET: att se uppskattningen hos folk när man lyckas uppfylla deras förväntningar eller löser problem åt dem

TRÅKIGAST: när man jobbar på byggen måste arbetet anpassas till vädret. Det betyder i praktiken att man ofta får jobba utomhus när det är kallt och inomhus när det är varmt

INTRESSEN: socialdans, cykling och musik

LÖN: har i stort sett samma lön som de som har jobbat lika länge som jag.

Min lön är inte lägre för att jag är kvinna.

TINA JACOBS

Om fler unga tjejer visste vad elektrikerjobbet innebar skulle fler söka utbildningarna. Och om de insåg att det trots allt finns kvinnor som jobbar som elektriker skulle ännu fler söka. Det är Tina Jacobs övertygad om.

– Alla skulle tjäna på att branschen fick fler kvinnor, säger hon.

Själv är Tina Jacobs visserligen van vid att vara ensam kvinna på jobbet. Hon är enda kvinnliga elektriker på företaget i Edsbyn där hon jobbar. Och hon var enda kvinnan som gick elprogrammet i Leksand i början 1990-talet. Att så få kvinnor visar intresse för elbranschen tycker hon är märkligt. Det finns en rad olika inriktningar och möjligheter att göra olika saker och jämfört med många andra yrken är villkor och lön bra. Sedan några år tillbaka jobbar hon som servicemontör på distribution och stormtrivs.

– *Jobbet är varierat och vi jobbar mest utomhus, i alla väder, och det t rivs jag med.*

Jobbet är också självständigt och jämfört med ett kvinnodominerat yrke som undersköterska tror hon inte att det är tyngre.

– *Min bror jobbar som undersköterska och hans arbetstider och villkor är betydligt sämre än mina. Ta det här med delade turer som till exempel finns inom äldreomsorgen, att arbetstiden delas upp under dagen, säger hon.*

Tina Jacobs har varit medlem i Elektrikerförbundet i många år och förtroendevald till VK 21 i ett år. Hon har också varit vald representant till Centrala Representantskapet, CR, förbundets beslutande organ mellan förbundsmöten, en gång. Vi träffas en gråmulen dag när hon är i Stockholm för att delta i CR:s höstmöte. Hon känner många av representanterna och hälsar både här och där när alla samlas före mötet. Det blir en lång dag för alla deltagare, åtminstone de som kommer resande till Stockholm och kursgården Rönneberga där mötet hålls. Tåget från Bollnäs kommer in strax före nio, mötet börjar tio och slutar efter fyra på eftermiddagen. Flera timmar senare är Tina Jacobs hemma. Men fackligt engagemang är en del av jobbet för henne. Engagemanget ger dessutom resultat, anser hon. Elektrikerförbundets medlemmar har löner och villkor som tillhör de bättre i LO-familjen och det är något hon är stolt över.

– Arbetstiden är reglerad, med reglerade ersättningar när något sker utanför ordinarie arbetstid, till exempel.

Men många unga tjejer på högstadiet som har eller ska välja utbildningsinriktning på gymnasiet vet inte hur det är att jobba som elektriker, tror hon. Det finns det risk för att de väljer bort ett yrke som de skulle passa för och trivas med. Om fler kvinnliga elektriker synliggörs ökar sannolikheten att unga kvinnor blir bli intresserade, tror hon.

– Företagen borde också bli mycket bättre att vara ute i skolorna. Grundskolorna borde tidigt få besök av företagen och gärna tillsammans med kvinnliga elektriker. Då får unga tjejer se att vi finns. Det blir också ett sätt för företagen att visa att de vill ha in fler tjejer.

I hennes eget fall var det en kvinnlig elingenjör som uppmuntrade henne. Att intresset fanns för att skruva på olika saker och undersöka hur tekniska apparater fungerade, visste hon. Bland dockorna i flickrummet fanns trasiga radioapparater och sönderplockade bandspelare. Men när hon sommarjobbade som 14-åring på ett företag var kontakten med kvinnligeligenjör som blev avgörande.

– Hon sa att jag borde bli elektriker och det var ett viktigt skäl till att jag sökte.

MÄRKLIG UPPLEVELSE

Första gången Tina Jacobs deltog i ElQvinnornas kvinnokonferens var 2014. Då insåg hon hur ovant det var att vara i ett sammanhang där alla hade samma yrke samtidigt som de var kvinnor. Hon var van vid motsatsen. På jobbet och i skolan var hon den enda kvinnan. Men för första gången någonsin var hon i en grupp på runt 50 personer där alla var kvinnor – och elektriker. Upplevelsen var speciell och samtidigt lite omskakande. Under två dagar talade kvinnorna om fackliga frågor, delade gemensamma upplevelser och diskuterade vilka förbättringar de ville åstadkomma.

– Det var så häftigt att få se så många kvinnliga elektriker på en och samma gång! Vi hade så många gemensamma upplevelser och kunde dela så mycket.

Sedan dess har hon varit på flera konferenser. Ett återkommande ämne på konferenserna är situationen på arbetsplatserna. Berättelser om långtgående sexuella trakasserier, problem med omklädningsrum och mer eller mindre tuffa jargonger i och utanför bodarna är återkommande teman. En del känner Tina Jacobs igen, annat inte.

– Jämfört med det jag fått höra på konferenserna uppfattar jag inte att jag är speciellt drabbad men visst har jag upplevt machogrejer.

Det har främst handlat om att enstaka kollegor har markerat att de inte anser att det hon säger är viktigt och när det har skett har det varit jobbigt. Men sedan hon på kvinnokonferenserna hört om andra kvinnors erfarenheter, har hon insett att många har det mycket värre. Därför har hennes egna erfarenheter varit lättare att skaka av sig.

Jargongen på arbetsplatserna är något hon vant sig vid. Den här pågått allt sedan 1994 när hon började. Det som sägs har blivit någon form av vana, tror hon. Men sedan #metoo tycker hon att något hänt. Skämten är färre. Det verkar helt enkelt som fler tänker på hur och vad de säger. Men hon tänker fortsätta välja bort firmafesterna. Med alkohol händer något som hon inte vill uppleva.

– Det är som om en del får andra gränser med alkohol och därför är jag är hellre hemma.

FLER FACKLIGT AKTIVA

Ett sätt att skynda på och förbättra utvecklingen är om fler kvinnliga elektriker blir mer fackligt aktiva, tror hon. Det räcker inte med de centrala kvinnokonferenserna, det som behövs är också att kvinnor träffas i respektive VK. Tina Jacobs är kontaktperson för ElQvinnorna i VK 21. För att underlätta engagemanget i ElQvinnorna och i kvinnokonferenserna borde det blir enklare att använda förtroendemannalagen för de kvinnor som är aktiva, anser hon.

– Ibland kan det till exempel vara svårt för kvinnor som vill engagera sig att få ledigt.

Hur det blir i framtiden vet hon inte. Under andra och tredje graviditeten jobbade hon 80 procent som elektriker och det gick bra. Med tre barn är det svårt att få vardagen att gå ihop och därför jobbar hon 87 procent och tar ut en timmes föräldraledighet varje morgon. Om fyra år, när yngsta barnet är åtta år, börjar det dra ihop sig till att jobba heltid. Och det tänker hon göra. Men om hon är elektriker ända fram till pensioneringen vet hon inte – även om hon hoppas. Vetskapen finns att många elektriker inte håller till pensionen.

– Ändå skulle rekommendera det här jobbet till alla!

FAKTARUTA

NAMN: Tina Jacobs

BOR: Edsbyn

ÅLDER: 43 år

FAMILJ: sambon Fredrik som är distributionselektriker och tre söner Rasmus 13, Wilmer 8 och Simon 4 år.

ÅR I YRKET: jobbat på samma elfirma i 24 år

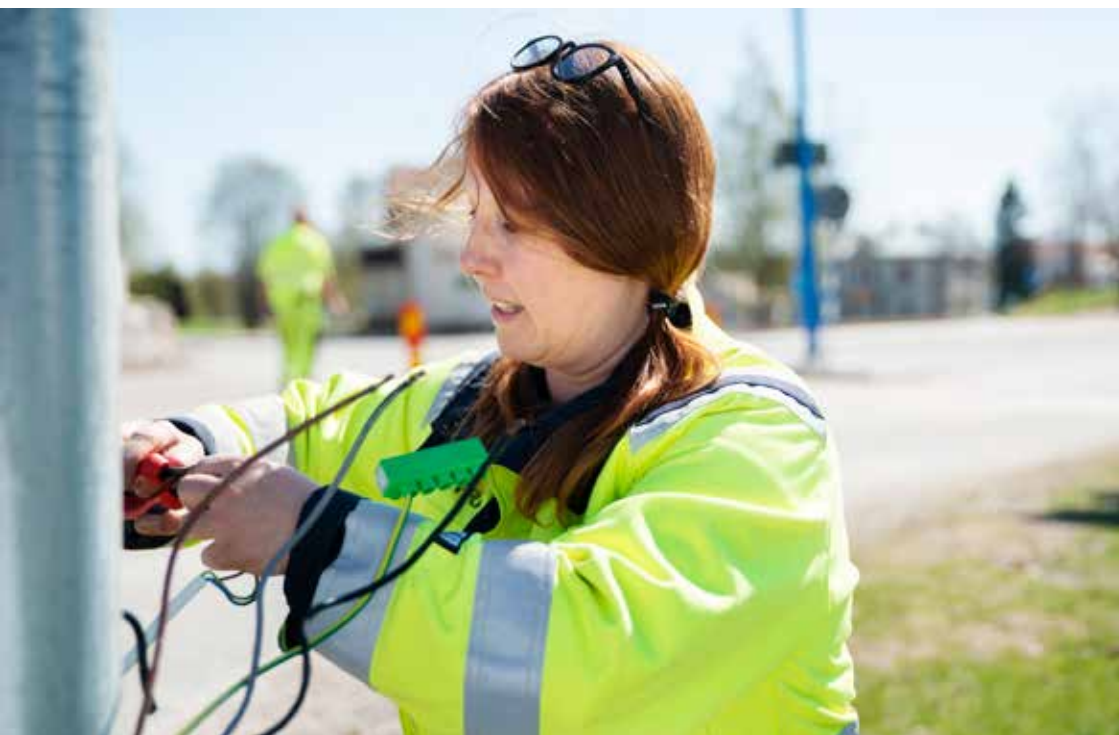
JOBBAR SOM: distributionselektriker

GILLAR MEST MED YRKET: att det är så varierande ingen dag är den andra lik och så gillar jag felsökning

GILLAR MINST MED YRKET: när man jobbar ensam

INTRESSEN UTANFÖR JOBBET: barnen, spela fiol, musik och så jobbar jag en del fackligt på fritiden

LÖN: jag tjänar sämre än mina manliga kollegor. Varför vet jag inte, men jag tror att det beror på att jag har kortare erfarenhet.

TINA NORDLING

Hon har upplevt en hel del. Både verbala och fysiska övergrepp. Men det mesta har Tina Nordling lagt bakom sig – ofta med hjälp av humor. Och mycket har blivit bättre, fast en hel del återstår.

– Vi ska bli ett jämställt och jämlikt förbund på alla plan, säger hon.

Att vara ensam kvinna i en mansdominerad värld är Tina Nordling van vid. Som 17-åring kom hon ut som lärling på byggen första gången i mitten av 1980-talet. Ofta var hon ensam kvinna. För 16 år sedan blev hon förbundets första kvinnliga ombudsman. I båda yrkesrollerna har hon känt av hur det är att vara en av få kvinnor. Hennes tidiga erfarenheter från elektrikeryrket var knappast positiva. Två gånger utsattes hon för fysiska övergrepp. Ena gången var det en man som tog henne på bröstet bakifrån när hon satt på huk och borrade. Hon blev arg, vände sig om och kom åt mannens byxor med borren. Andra gången stötte hon ihop med tre grovarbetare i ett förråd. En av dem tryckte upp henne mot en vägg. Men hon tryckte honom ifrån sig.

– Båda gångerna hade kunnat sluta illa. I det första fallet hade borren kunnat hamna fel och i det andra fallet var det nära att mannen ramlade ner i ett schakt som jag inte såg, säger hon och gapskrattar.

Eftersom hon fick stopp på övergreppen kunde hon lägga dem bakom sig. Det var svårare med kollegan som började trakassera henne verbalt. Han kallade henne hora och tjafsade ständigt. Till sist blev hon både arg och ledsen och gick i väg till de båda kvinnorna som hade ansvar

för maten på bygget. De tröstade och gick till platschefen och krävde att mannen försvann. Det blev som de ville, han fick byta arbetsplats. Men eftersom hon inte fått konfrontera mannen låg det han sagt kvar och skavde. Flera år senare stötte hon ihop med honom på en annan arbetsplats där hon själv var lagbas.

– Jag gav honom en ordentlig utskällning. Det var så skönt! Och så krävde jag att han flyttades till ett annat jobb. Så då var också den saken avslutad.

Ett annat sätt att klara av miljön har varit samarbete med andra kvinnliga elektriker. På ett av hennes första jobb på 1980-talet träffade hon Ninni Blom, som var några år äldre och som hade lite mer erfarenhet. De upptäckte snart att de kunde agera tillsammans.

– Där vi skulle äta hade karlarna satt upp en massa nakenbilder på kvinnor. ”Vi måste göra något, sa Ninni”. Och det gjorde vi”, säger hon och skrattar stort igen.

PORRBILD PÅ MÄN

De köpte en ganska grov porrbild på en naken man och satte upp vid ”sin” matplats. När männen kom in stannade de upp vid bilden men sade inget. Dagen efter var den bilden borta, men inte de på kvinnorna.

– Då bestämde vi oss för att ”klä på” kvinnorna.

Tejpbitar fick tjäna som kvinnornas bikini. Samma sak hände. Männen kom in i matsalen, noterade tejen men sade inget. Därefter var det dags för Tina och Ninni att arbeta på andra ställen, de kom tillbaka först några månader senare.

– Bilderna var borta!

Genom att dela upplevelser med Ninni Blom och andra kvinnor var det möjligt att hantera jobbiga situationer. Ofta kunde kvinnorna skratta åt det som hänt. Skratta åt män som inte visste bättre och som var rädda för starka kvinnor. På tjejträffar utbyttes erfarenheter med flera

kvinnor. De var med och startade ett kvinnligt nätverk. Att jobba med jämställdhetsfrågorna kändes viktigt och nödvändigt – inte minst för att så få andra inom förbundet gjorde det.

– Killar inom förbundet, också fackligt aktiva, gnällde över att vi fick pengar till konferenserna. Och någon sa till och med nej till att skicka tjejer. Bara för att visa makt.

Men kvinnorna gav sig inte, konstaterar hon nöjt. Själv gick hon en ombudsmannautbildning i början av 2000-talet och blev 2002 anställd som ombudsman.

– Många av mina fackliga kollegor var fantastiska, men visst fanns det äldre ombudsmän som blev provocerade. De hade inte kunna föreställa sig kvinnliga elektriker och än mindre en kvinnlig ombudsman i förbundet.

Under de senaste 10 – 20 åren har en hel del också hänt. Fler kvinnor är fackligt aktiva, kvinnokonferenser sker varje år, ElQvinnorna är etablerat och har kontaktpersoner i alla verksamhetskretsar. Dessutom har antalet kvinnliga elektriker blivit fler, även om de fortfarande är på tok för få. De aktiva kvinnornas engagemang har gett resultat.

– Vi har drivit förbundet framåt, anser jag. Många av de unga tjejerna råkar inte ut för något över huvud taget idag.

– Men fortfarande sägs och skrivs saker som måste bort, konstaterar hon.

– Att fråga en man som är trött om han har mens eller har legat på hålet, är så dumt.

ÅTGÄRDER NÖDVÄNDIGA

Det finns bara ett sätt att få bort jargong och klotter och det är aktivt arbete, anser hon. Även om hon själv i dag kan skratta åt det som hände henne, var det givetvis inte alls kul när det inträffade. Utan stöd från omgivningen är risken stor att hon hade mått mycket sämre. En del kvinnor som upplevt liknande situationer tycker att det är så

jobbigt att de slutar. Men ingen ska behöva uppleva något som leder till sådana beslut och därför är åtgärder så viktigt, konstaterar hon. Ett första och avgörande steg är att arbetsgivarna tar det ansvar de har för den psykosociala arbetsmiljön. Klotter ska tas bort och chefer ta i håll med anställda som kränker. Men diskussionen om var gränserna går för vad arbetskamrater kan säga till varandra måste också föras på arbetsplatserna, mellan arbetskamrater. Det är bara på det sättet som det går att få till en förändring, anser hon. Och ett sätt att få igång diskussionen är genom skyddsombuden. De har inte bara ansvar för den fysiska arbetsmiljön, den psykiskosociala miljön är minst lika viktig. Men för lite uppmärksamhet har ägnats åt psykosociala frågor, konstaterar hon självkritiskt. En av hennes uppgifter på förbunds-kontoret i Stockholm är just arbetsmiljöfrågor och för första gången har en konferens arrangerats där psykosociala frågor stått i centrum. De regionala skyddsombuden som deltog fick bland annat information om en ny föreskrift från Arbetsmiljöverket.

– Inte minst i #metoo-tider är föreskriften viktig eftersom den uppmärksammar kränkande särbehandling, sexuella trakasserier och olika former av diskriminering.

Det blev många intressanta diskussioner om svåra frågor på konferensen, konstaterar hon. Bland annat var det flera av deltagarna som inte tänkt på att klotter kan uppfattas som kränkande. Tysthetskulturen och svårigheterna att ta upp frågor om sexism och trakasserier var något annat som diskuterades. Det som blev uppenbart på konferensen var att det fanns ett stort behov av att diskutera och därför ska ämnet återkomma vid nästa konferens.

– Egentligen ska det inte behövas en föreskrift från ett statligt verk för att få igång de här diskussionerna.

Trots allt som behöver förändras är hon i grunden väldigt optimistisk. Och det beror inte bara på att kvinnorna är mer aktiva och att klimatet på arbetsplatserna trots allt är bättre jämfört med hur det var för 20 år sedan. Förbundet har också ändrat sig. Det är inte längre möjligt för

enskilda företrädare att hålla emot. Tidigare kunde ansvariga i den regionala verksamheten försvåra ElQvinnornas verksamhet.

– Nu går kostnaden för verksamheten på förbundets centrala budget och bakåtsträvorna har inte något inflytande.

FÖRBÄTTRINGAR SKER

Men den stora förändringen är att jämställdhet och målet att få in fler kvinnor i branschen har lyfts till en helt ny nivå inom förbundet. Under avtalsrörelsen 2017 var det en uttalat viktig fråga och när något blir viktigt inom förbundet så för det en ny status, konstaterar hon.

– Jämställdhet och kvinnornas situation har blivit en förbundsfråga och det är en stor, stor skillnad.

Det betyder inte att förbättringar kommer att ske av sig självt. Tvärtom krävs hårt arbete. Samarbete kombinerat med mer krav på arbetsgivarna behövs. Till exempel måste företagen anställa fler kvinnor.

– Tjejer som söker sig till branschen är fortfarande så mycket färre än killarna. Det borde vara enkelt att se till att alla tjejer också får jobb. Men så är det inte idag. De har svårare än killarna.

Däremot tror inte Tina Nordling på att stora och omfattande kampanjer kommer att locka fler kvinnor till branschen. Det som behövs är besök i skolorna, helst tidigt. Och det unga tjejer behöver se och uppleva är just kvinnliga elektriker. Skolbesök kostar dock pengar och det är något arbetsgivarna borde bidra med, anser hon. En annan fråga som diskuteras för lite är hur unga tjejer tas emot när de får jobb. Då ska det inte krånglas med omklädningsrum eller arbetskläder. Allt sådant ska vara i ordning.

– Fast det allra viktigaste är att vi förmår berätta om hur kul jobbet är, med bra lön och bra villkor. Många unga tjejer känner inte till det.

Långsiktigt kommer branschen ha fler kvinnliga elektriker, tror hon. Men det kommer att ta tid.

– Om 20 år hoppas jag att fem procent av medlemmarna är kvinnor. Och när vi dit kommer det inte längre vara konstigt med kvinnliga elektriker och då blir det ännu fler.

FAKTARUTA

NAMN: Tina Nordling

ÅLDER: 49

FAMILJ: 2 tonåringar och 1 hund

BOR: Järfälla

ÅR I YRKET: anställd som elektriker i 15 och 16 år som ombudsman

JOBBAR SOM: Central ombudsman

ROLIGAST MED ATT VARA ELEKTRIKER OCH ROLIGAST ATT VARA OMBUDSMAN:

Det roligaste med att vara elektriker och senare ombudsman är det omväxlande arbetet och arbetskamraterna

TRÅKIGAST MED ATT VARA ELEKTRIKER OCH ATT VARA OMBUDSMAN:

I elektrikerjobbet var det att det var svårt att få till förändringar.

I ombudsmannajobbet är det tar tid innan man ser konkreta resultat av arbetet.

INTRESSEN: Böcker, promenader, renovering av boendet

LÖN: Oavsett roll har jag haft samma lön som övriga män

MARIA WETTERSTRÖM STÅLARM

Mycket, mycket mer kan göras för att locka fler tjejer till elbranschen. Många ser inte elektrikerjobbet som en möjlighet, trots att det är ett bra och väldigt roligt jobb. Men nu hoppas Maria Wetterström Stålarms lärare på el- och energiprogrammet i Falköping på ändring.

Det är bra att fack och arbetsgivare är överens om att jobba tillsammans för att få in fler kvinnor i elbranschen. Men det räcker inte med att träffa avtal. Konkreta åtgärder måste till, anser Maria Wetterström Stålarms. Unga tjejer behöver förebilder och de behöver träffa kvinnor som jobbar som elektriker. Annars kommer de inte överväga yrket. Och därför behövs många åtgärder på en gång. Redan i årskurs sju i grundskolan behöver flickor lära sig att det finns kvinnor som väljer att jobba i mansdominerade sektorer – och som tycker om sina jobb. Arbetsgivare måste också visa upp sig och vara tydliga med att de mer än gärna anställer kvinnor. Möjligheter att testa verktyg måste också erbjudas. Kampanjer, liknande den som Byggnads och Byggcheferna drog i gång om att stoppa machokulturen behövs också.

– *All form av uppmärksamhet och publicitet behövs.*

I Falköping är det Maria Wetterström Stålarms som ska se till att fler tjejer söker sig till mansdominerade jobb. Sedan tio år tillbaka är hon lärare på Ällebergsgymnasiets el- och energiprogrammet. Gymnasieskolan är Falköpings enda och tar emot elever från hela området. Förra året arrangerade gymnasiet två yrkeskvällar för tjejer som gick i sjuan, åttan och nian på grundskolan. Initiativet var Marias och nu

har hon som förstelärare ansvar att utveckla verksamheten. Någon glimrande succé blev dock inte yrkeskvällarna. Våren 2017 kom femton och till hösten åtta flickor.

– Men något hände ändå eftersom fler tjejer sökte till de mansdominerade yrkesprogrammen. Elva i höstas, jämfört med fyra i våras, säger Maria Wetterström Stålarms, nöjt.

Det faktum att tjejerna och deras föräldrar började prata om yrkeskvällarna gav resultat, är hennes övertygelse. Och till elprogrammet kom två tjejer, tidigare har hon haft en enda som tagit studenten sedan hon började som lärare år 2008.

– Det måste få ta tid, då går det att ändra.

NYA YRKESKVÄLLAR

När det är dags för nästa yrkeskväll hoppas hon på fler besökare i elprogrammets tre stora undervisningsrum. Där finns kopplings-scheman och verktyg. Det är ljust, tyst och rent. För 20 år sedan var det en lärare på elprogrammet som gjorde att hon sökte utbildningen. Den grundskola hon gick i Falköping låg då strax intill gymnasiet och i åttan fick elever som ville göra ett studiebesök på programmet. En lärare berättade vad yrket gick ut på.

– Och då visste jag att det var det programmet jag ville gå på.

Att merparten av klasskompisarna skulle vara killar insåg hon. Och så blev det, hon var ensam tjej. Men bästa kompisen gick en annan linje i klassrummet intill och de kunde träffas under alla raster och gå till matsalen ihop. Svårast var det under det första året. Andra året var det dags att välja inriktning och då blev klassen mer sammansvetsad. Så här efteråt och inte minst efter hela metoo-diskussionen har hon insett att en del av det som hände nog inte var helt acceptabelt. Det gällde inte minst under praktikperioderna ute på företagen. Hur det lät kommer hon inte ihåg, det var skämt om stickproppar och skarvsladdar och annat. Men inget om henne personligen.

– Och jag kan inte komma på att jag någonsin gick hem och mådde dåligt. Kanske har jag gått iväg någon gång om skämten varit grova.

När det var dags att börja jobba efter skolan fick hon jobb på Falköpings största elfirma. Arbetsuppgifterna varierade och det är vad hon gillar med yrket. Ibland ute på byggen, ibland på industrier. Det som är roligt med jobbet är att resultatet syns direkt.

– På ett kontor eller här i skolan kan jag springa omkring och prata med folk och svara på mejl. Men inget syns när man jobbar på det sättet. Det gör det när man är ute och jobbar som elektriker.

FÅ HÄLSAR

Att arbeta ihop med andra är också något positivt med jobbet. Inte minst på byggen. Där finns många andra yrkesgrupper som jobbar ihop för att få till byggnaden. Men varje gång det var dags för en ny arbetsplats visste hon vad som väntade.

– Jag har alltid sett ung ut, får fortfarande visa legitimation på systemet. Första dagen brukade folk tro att jag var praktikant. Sen såg de jag jobbade som alla andra. Då kunde några hälsa. Men ofta tog det en vecka innan alla hälsade.

Det var samma sak varje gång och inget hon brydde sig om. Trots allt var ju hon nästan alltid den enda kvinnan på arbetsplatsen. Däremot kunde det ibland vara besvärligt att ta sig till matrummet när det var dags att äta. Om det var bodar visste hon vad som gällde. För att komma fram till borden där alla fikade var hon tvungen att passera omklädningskåpen. Ibland fanns också duschar helt öppett. Snart lärde hon sig en speciell teknik. Det var bara att stirra rakt fram och gå så snabbt det gick.

– Men ibland kunde jag be en jobbkompis hämta min väska så att jag slapp gå dit när dagen var slut. Speciellt om duscharna låg helt öppett.

Själv åkte hon till och från jobbet i arbetskläder. Och fanns toaletterna i bodar försökte hon undvika dem också. De var oftast dåligt städade och där kunde det ligga porrtidningar. Men en gång i månaden var det omöjligt att undvika toalettbesök.

– När vi kvinnor har mens måste vi ju till toaletten och vi måste kunna tvätta händerna. Det var inte alltid kul.

TRUBBIGA KOMMENTARER

Ibland var jargongen jobbig. Och en del manliga arbetskamrater utanför elektrikerkretsen var svåra att förstå. Trubbiga och klumpiga kommentarer kunde kännas svåra. En gång kom hon tillbaka till jobbet efter att ha varit sjuk en vecka. Flera av de unga killarna var tacksamma. När hon inte var på plats hade jargongen på bygget blivit mycket grövre.

– Några släppte tydligen på allt och många tyckte det var jättejobbigt. När jag kom tillbaka tystnade de igen.

När hon och maken Max flyttade och hamnade närmare Skövde än Falköping började hon fundera över att byta jobb. Det var bekvämare att köra till Skövde än till Falköping. Ett nytt jobb blev ledigt hon sökte och fick jobbet.

– Och hamnade på en helt fantastisk firma. Spännande arbetsuppgifter, bra chefer och ägare. Jag stormtrivdes verkligen.

Efter ett år på det nya företaget kom första barnet och under graviditetsledigheten började hon fundera över framtiden. Smärta i nacken och svår huvudvärk hade varit vardag som ett resultat av alla tunga lyft. På sikt skulle nog inte kroppen klara en fortsättning. Hennes mamma upptäckte annonsen. Det var Allebergsgymnasiet som sökte ellärare.

– Jag sade först tvärnej. Är man blyg, har svårt att vara med andra och är lite av en ensamvarg är inte lärare det jobb man drömmer om.

Men hon sökte trots allt till sist och till sin förvåning fick hon jobbet. Första tiden kändes ovan och märklig. Hon var hela tiden nervös inför lektionerna och att ställa sig framför eleverna och prata. Efter ytterligare ett barn och en graviditetsledning började hon studera till yrkeslärare 2011. Utan examen skulle hon inte fått en fast tjänst. Efter studier på halvtid i ett och ett halvårs tid räckte 90 högskolepoäng till examen.

– Att plugga var roligt, men svårt och jobbigt. Allt handlade om pedagogik.

FÖRBÄTTRINGAR

Den undervisning och kunskap som dagens elever får på elprogrammet är väldigt mycket förändrad jämfört med hur det var för 20 år sedan, anser hon. Nu måste eleverna göra egna kopplingsscheman, mäta starkström och göra egna ritningar. De blir självständigare och mer stresståliga jämfört med hur det var tidigare.

– Allt är så mycket bättre idag! Det man lär sig i skolan men också hur det ser ut på byggen och andra arbetsplatser. Det är rent och städad på ett helt annat sätt.

Med fler kvinnor i branschen går förbättringarna ännu snabbare, tror hon. Men det är inte det främsta skälet till att fler kvinnor ska lockas att bli elektriker. Jobbet i sig är roligt och är bra betalt. Möjligheterna att utvecklas och hitta alternativa vägar är dessutom många.

– Jag har jobbat på många olika ställen som elektriker. Nu är jag lärare. Vad som händer i framtiden vet jag inte. Men jag utesluter inte att plugga mer. Att använda min nuvarande kunskap och bli ljusdesigner skulle till exempel kunna vara något.

FAKTARUTA

NAMN: Maria Wetterström Stålarb

ÅLDER: 36 år

BOR: utanför Falköping

Familj: Maken Max och barnen Karl-Gustav och Nova 9 och 11 år

Jobbar som: lärare på el- och energiprogrammet i Falköping

Roligast med jobbet som elektriker: att se att något blir färdigt och att jobba med andra

Tråkigast: att stå ensam i en källare och spika elkabel är inte jättekul

Intressen: älskar att odla allt som man äter

Lön: hade samma lön som de andra och jag upplevde inte att jag någonsin blev lönediskriminerad.

LINDA JONSSON

Det tog några år, men sen bestämde sig Linda Jonsson för att bli elektriker. Inte i första hand för att hon gillar att jobba med el, utan för att det skulle leda till ett arbete med stabil inkomst och bra arbetstider.

– Jobbet är bra och men ibland kan jag sakna kvinnliga arbetskamrater, säger hon.

Vägen mot elektrikerjobbet har varit lite krokig. Efter gymnasiet, naturvetenskapligt program, var Linda Jonsson skoltrött och hoppade på ett jobb på en hamburgerrestaurang i Bollnäs.

– Från början var tanken att jag skulle plugga vidare, men det kändes inte aktuellt då. Jag ville jobba.

Redan efter ett år uppgraderades hennes tjänst till avdelningschef. Jobbet var roligt, inte minst att träffa alla kunder och att lära sig att bli bra på ett leverera god service. Men den eksem som hon alltid haft mådde inte bra av att ständigt behöva tvätta händerna. Efter några år gick det inte längre. Med stöd från facket och Försäkringskassan slutade hon och blev arbetslös. En utbildning till truckförare bröt arbetslösheten och hon fick jobb i Norge på en nöjespark utanför Oslo.

– Jag och en kompis åkte. Det var kul, men inte så mycket truckjobb, mer lagerjobb.

Nöjesparken var bara öppen på sommarhalvåret och andra halvan tillbringades hemma i Bollnäs. Syftet med jobbet var att tjäna pengar

men dubbel bosättning och svårigheterna att få jobb på vinterhalvåret gjorde att förtjänsten inte blev så hög.

Efter två år sa hon nej till fortsättning, trots erbjudande om att bli avdelningschef följande säsong. Vid det laget lockade också en kärlek i Falun. Hon hade träffat flickvännen några år tidigare och ville flytta till samma stad. Väl där tog hon kontakt med Arbetsförmedlingen och undersökte olika yrkesval. Det var dags att utbilda sig till något mer permanent. CNC-operatör verkade intressant, däremot avrådde flera henne att bli snickare. Det var för tungt. Elektriker fanns också med på listan av möjliga jobb.

Informationen om yrket visade att det fanns många olika inriktningar och möjligheter. Dessutom fanns det en utbildning i Borlänge, som låg nära Falun. Hon sökte och kom in på utbildningen som i praktiken handlade om självstudier med stöd.

– Egentligen är jag inte speciellt disciplinerad men det gick bra. Jag klarade utbildningen på ett drygt år.

Kursen var en vuxenutbildningen och där fanns det bara män, förutom en kvinna som började lite senare. När läraren frågade eleverna varför de sökte utbildningen sade alla män att det berodde på deras stora intresse för el och viljan att arbeta med händerna.

– Killarna pratade om att de gillade att laga dammsugare och annat, medan min förklaring var att jag ville hitta ett bra jobb och en stabil inkomst, säger hon och skrattar.

BRA LÄRARE

Lärarna var bra och ämnena roliga, inte minst matten. Att hon var tjej var det ingen som brydde sig om. Och Linda alltid trivts med att jobba med killar. Sexistiska skämt och jargong slapp hon. Men en skillnad mellan henne och killarna var att det tog längre tid för henne att lära sig praktiska saker.

– Det kändes som att var en skillnad mellan mig och de andra som var mer grundintresserade. För dem gick snabbare att lära sig vissa praktiska saker.

När kursen var avklarad visade det sig svårt att få jobb. Lärarna hörde av sig och försökte hjälpa till. Skälet till att det var svårt med jobb var att många företag just då inte ville ta emot lärlingar, tror hon. Men efter några månader fick hon en plats som serviceelektriker på ett företag med sju elektriker.

– I början var det läskigt. Jag var rädd för att göra fel och osäker på det jag hade lärt mig.

Förhållandet med flickvännen tog slut men en ny relation inleddes med en tjej som bodde i Borlänge. Företaget hon jobbade på hade av och till dåligt med jobb och då fick några av de anställda sluta, inklusive Linda. För att få ihop sin lärlingstid jobbade hon då på ett annat företag.

– Jag kommer inte ihåg, men under den där tiden tror jag att jag fick sluta två eller tre gånger.

Tack vare att det fanns jobb på det andra företag fick hon ihop timmarna som krävdes för att göra klart lärlingstiden. Det lyckades, men båda företagen hade för lite med jobb och hon blev uppsagd och arbetslös. Efter en tid hörde en av lärarna på utbildningen av och tipsade om ett företag i Borlänge som behövde folk.

– Fast för att vara säker ville chefen anställa mig som praktikant först och motvilligt gick jag med på det.

SERVICEJOB

När praktikantperioden var över fick hon anställning. Företaget var något större än det i Falun, tolv elektriker. Också den här gången handlade det om servicejobb, men nu främst mot privatpersoner.

– Service har jag lärt mig från restaurangen och gillar det. Att ta folk och prata med dem.

Inte alla kollegor tycker samma sak, konstaterar hon. En del är inte så bra på kundkontakter. Men hon gillar att träffa olika människor hela tiden – även om alla kunder kommenterar att hon är kvinna.

– Det kan bli lite tjatigt, men det är samtidigt kul.

Nu har Linda Jonsson bestämt sig för att bli kvar i Borlänge. Relationen med flickvännen är visserligen över, men en lägenhet är köpt och hon ser fram emot att flytta in. Att bo i en mindre stad är bra, tycker hon. Bilresan till jobbet tar drygt fem minuter och det är nära till allt. Hon byter om hemma.

– Jag har hört talas om att kvinnor har egna bodar men det behövs inte hos oss.

Eftersom hon deltagit i flera konferenser som ElQvinnorna arrangerat vet hon att flera kvinnliga kollegor tycker att det är besvärligt med omklädning och toaletter.

– Allt är mindre hos oss och jag gillar det. Jag tror inte att jag skulle orka med att åka till de där jättebyggena som finns på sina ställen. Det blir för tjattigt att åka till samma ställe.

Att företaget är ganska litet och finns på en mindre ort tror hon är en förklaring till att hon slipper jargong och klotter. Hon har heller aldrig hört några kommentarer om att hon är lesbisk.

Ingen bryr sig om min sexuella läggning. Däremot kan det väl vara lite tuffare skämt ibland, men det stör inte mig och jag kan i så fall vara lika delaktig som någon annan.

Skulle det gå för långt säger hon dock ifrån. Vad som helst får inte passera. Samtidigt har hon upptäckt att det finns en osäkerhet hos manliga kollegor om vad hon kan. Det gäller inte elektrikerna på firman, men när de är ute på byggen kan det uppstå situationer.

– Då kan en snickare eller någon annan reagera. Det verkar alltid som de inte tror att jag kan tillräckligt mycket för att jag är tjej.

För att testa henne kan de börja använda facktermer eller så ställer de frågor rakt upp och ner ”hur löser du det jobb som ska utföras”.

– Problemet är att mina manliga kollegor inte får den typen av frågor. Och det är jättejobbigt.

Förhållningssättet skapar en osäkerhet hos henne. Inför vissa män är det helt enkelt svårt att visa svaghet. Det gäller att vara kaxig och stark. Bland de egna arbetskamraterna finns det några som hon inte skulle fråga om jobbet. Risken finns att de skrattar eller kommer med gliringar. Men det finns några som det inte känns så med. De svarar på frågor eller säger som det är – att de inte har några svar.

– Det där en skillnad mellan kvinnor och män, tror jag. Med kvinnor skulle jag aldrig känna den där osäkerheten. Det finns inte samma tävling mellan kvinnor som det finns mellan män.

Även om Linda trivs på sin nuvarande arbetsplats är hon besviken över lönen. Jämfört med alla andra manliga arbetskamrater är hennes lön flera tusen kronor lägre i månaden. Förklaringen hon fått är att hon har kortare erfarenhet och är mindre självgående.

– Men jag tycker att skillnaden är för stor. Så mycket sämre är inte jag och det är svårt att inte fundera över om skillnaden beror på att jag är kvinna.

Det är dock omöjligt att bevisa att någon form av lönediskriminering pågår. Om det fanns fler kvinnor i branschen skulle så mycket bli enklare. Att hävda att kvinnor kan mindre blir svårare om det finns fler kvinnor på arbetsplatsen. Dessutom skulle något annat hända. Men det är svårt att säga mer exakt vad som skulle förändras. För att locka fler kvinnor behövs sannolikt mer information i grundskolorna. Besök av kvinnliga elektriker till exempel. Om det hade funnits när hon gjorde sitt gymnasieval skulle det kunna ha inneburit elprogrammet istället för naturvetenskapliga programmet.

Hur länge Linda jobbar som elektriker vet hon inte. Kroppen håller, tror hon. Flera arbetskamrater är äldre och de visar inga tecken på att få så stora problem med kroppen att de måste sluta. Att jobba i ett mindre företag på en mindre ort, är nog det mest sannolika, tror hon.

– Jag skulle kunna vara en nöjer mig. Jag söker inte nya utmaningar. Eller så byter jag inriktning till vindkraftstekniker, säger hon och storskrattar.

FAKTARUTA

NAMN: Linda Jonsson

ÅLDER: 33 år

BOR: lägenhet i Borlänge

JOBBAR SOM: serviceelektriker

ROLIGAST MED JOBBET: mötet med alla människor

TRÅKIGAST: när det blir enformigt och man gör samma sak hela tiden

INTRESSEN: spelar hockey i Falu IF, har spelat bandy och har precis börjat med golf

LÖN: lägre lön än alla andra killar jag jobbar med.

Avida
& Security

CIA HOLM

Hon gick utbildningen mot sin vilja. Drömmen var att gå på sjön men det sade föräldrarna nej till. Jobbet som elektriker på ett varv var dock okej. Men efter några år ville Cia Holm göra något nytt.

- Jag drömde om att jobba med trädgård, men när jag insåg vilka löner som gällde gick jag tillbaka till elbranschen.

Vägen till el- och energiprogrammet blev lite omständlig för Cia Holm. Hon bodde i Uddevalla men ville gå en gymnasieutbildning i Göteborg som hade möjliggjort den stora drömmen att gå till sjöss och bli matros. Men föräldrarna tyckte att hon var för ung för att flytta iväg själv. Utbildningen skulle alltså ske i Uddevalla. För att underlätta valen tog hennes pappa med henne till yrkesgymnasiet.

- Jag funderade på att bli målare, men lärarna vi träffade sade att det inte var bra att som tjej att utsätta sig för alla medel om man ville skaffa barn. Och snickare tyckte andra lärare jag pratade med var för tungt.

Det blev el- och energiprogrammet istället. Att hon skulle vara en av få tjejer på utbildningen funderade hon inte över en sekund. I Cia Holms värld har tjejkompisar inte varit vanliga, vännerna har alltid varit främst killar. Drömmen om att jobba med båtar släppte hon inte under den då tvååriga utbildningen. När en killkompis tipsade om att det fanns en vidareutbildning på ett år till marinelektriker tvekade hon inte. Utbildningen skedde i Valdemarsvik och alla som inte kom från orten bodde på elevhem. De var 28 killar och två tjejer som bodde ihop. Och det var toppen.

– Så kul vi hade! Plugget blev kanske lidande lite, men det gjorde inget. Och aldrig, aldrig att det var något problem med killarna. Tvärtom. När vi var ute hade de stenkoll på mig och liksom vaktade mig.

Det tredje året gick fort och snart var det dags att söka jobb. Under de båda utbildningarna hade hon praktiserat på stadsteatern i Göteborg som ljustekniker och på ett båtvarv. Helst ville hon fortsätta som ljustekniker men för att få jobb krävdes ytterligare utbildning och för att komma in på utbildningen krävdes yrkeserfarenhet. Andra eljobb var svåra att få eftersom konjunkturen var svag. Men hon flyttade till Göteborg och jobbade på McDonalds.

– Jag vet inte hur det gick till men jag tror att båtvarvet jag praktiserat på fick någon form av arbetsmarknadspolitiskt bidrag för att anställa mig. Det var så jag började där men sen fick jag fast anställning.

Jobbet gick ut på att serva fritidsbåtar, men inte vilka båtar som helst utan mest lyxbåtar. Kändisar och förmöget folk kom och gick på varvet. Vilka de var vägrar hon säga något om.

– Men det var märkligt ibland. Jag gick genom köpcentret som heter Nordstan för att komma till varvet. Då, tidigt på morgonen passerade man alla hemlösa som låg och sov där. Och kom över på andra sidan till de där jättebåtarna som kostade 15 – 20 miljoner och som var leksaker för de rika.

VÄGRADE FORTSÄTTA

Vid ett tillfälle ifrågasatte en av kunderna om hon verkligen klarade av jobbet. En höetryckstvätt användes och hon fick kämpa hårt för att hålla emot trycket. ”Lilla gumman, klarar du verkligen det där?”, sade kunden.

– Jag släppte allt och gick in till chefen och sa att jag vägrade jobba så länge kunden fanns i lokalen. Det var tonfallet som gjorde mig vansinnig.

Men det var inte den händelsen som fick Cia Holm att fundera på att

byta jobb. Hon tyckte att användandet av kemikalier började kännas jobbigt och att hon inte fick lön i förhållande till vad hon utträttade. Hon bestämde sig för att komplettera utbildningen så att hon kunde söka till högskolan. Men när utbildningen på den kommunala vuxenskolan var avklarad var det inte fortsatta studier som kändes mest aktuellt utan ett jobb. Att jobba med blommor och grönsaker har alltid funnits som ett alternativ.

– Jag sökte några jobb. Men insåg snart att jag skulle få jobba mer och på betydligt konstigare tider och ändå få sämre lön än om jag tog jobb som elektriker. Så det blev bredbandsinstallatör istället.

Jobbet och arbetskamraterna i Göteborg var toppen. Hon stormtrivdes. Jargonen på arbetsplatsen kunde visserligen vara ganska tuff med en hel del skämt "under bältet" som hon säger.

– Det är rätt kul med sådana skämt om de inte är personligt riktade mot någon.

Efter en flytt till Tjörn blev pendlandet till Göteborg lite väl långt och det var dags att söka ett nytt jobb. Och för första gången någonsin kände hon att stället hon sökte jobb på var fel. Det blev uppenbart att hon var enda kvinnan bland dem som intervjuade henne.

– Vad det var jag kände kan jag inte förklara. Men jag hade en stark känsla av att det där jobbet skulle jag inte ha. Och tack och lov ringde de och sade att en annan, kille, hade fått jobbet.

UPPMÄRKSAMHET

Det blev jobb som telemontör på ett annat företag i Stenungssund istället. Sedan dess har hon bytt företag – och stad. Nu är det Uddevalla som gäller. Oftast har jobbet handlat om installationer av datanät, telefoni eller fiber. Men också larm, passersystem och felsökning. Ibland har jobben utförts hos privatpersoner men jobb i byggen och industrier har varit minst lika vanligt. Kommenterar om att hon är kvinna är inte ovanliga.

– Inte minst när man är hos privatpersoner. Och det är klart att när 50:e personen säger ”Oj, kommer det en tjej”, kan man bli lite trött. Men jag försöker att alltid se det som något positivt.

Ytterst få gånger har kommentarerna varit nedsättande. Istället upplever hon att det handlar om en positiv nyfikenhet. Folk vill veta varför hon valt ett mansdominerat yrke och hur hon klarar jobbet. En gång besökte hon ett företag för att installera ett datanät och med sig hade hon en kollega som kunde mindre. Hon var ansvarig för jobbet. Ändå vände sig kunden konsekvent till honom.

– Jag gjorde inte så stor grej av det, men blev irriterad. Några dagar senare fick jag ett långt brev av honom. Samma brev hade också skickats till min chef. Han bad väldigt mycket om ursäkt och berättade att han trodde att jag var lärling.

Under hösten 2017 när diskussionen om #metoo var som hetast uppträdde en annan kund på ett liknande sätt. Han vände sig konsekvent till den yngre, manliga kollegan som kunde mindre och inte var ansvarig.

– Så tog vi lite rast och pratade om det som hände. Kunden underströk hur viktig #metoo var och att han hoppades att den skulle leda till förändringar. Att han själv några minuter tidigare betett sig fördomsfullt hade han ingen aning om.

Hon sade inget. Kunden hade ju ändå reflekterat och hade en riktig inställning, tänkte hon för sig själv.

– Jag reagerar faktiskt väldigt sällan, men ibland säger jag ifrån inte så mycket får min egen skull utan för att jag vet att andra tjejer kan tycka att det är jobbigt. Samtidigt har vi kvinnor ett eget ansvar också. Vi måste stå upp för oss själva.

Cia Holm känner sig inte drabbad. Jargonger kan visserligen gå överstyr och enskilda individer kan gå för långt, något värre har hon inte varit med om. Men genom ElQvinnornas konferenser har hon insett att en del kvinnor har haft helt andra upplevelser.

Fast första gången hon skulle delta i en konferens, för 15 år sedan var det inte självklart att åka. Det kändes ointressant och märkligt att delta i en konferens där det bara fanns kvinnor. Efter mycket tjat från en kvinnlig kollega åkte hon.

– Jag trodde att jag skulle känna mig obekvämt. Under alla år har jag ju undvikit typiska tjejräffar. Men så fel jag hade. Det var så häftigt att vara med andra kvinnor som visste vad man pratade om!

BLEV ENGAGERAD

Sedan dess har hon engagerat sig i ElQvinnorna och är sedan flera år kontaktperson för nätverket i VK 10. Det fackliga engagemanget är viktigt, anser hon. Alla kvinnor som upplever att det är jobbigt att vara i de mansdominerade miljöerna behöver stöttning. Att driva kampanjer

som renare toaletter, bort med klotter och bättre omklädningsrum är viktiga frågor. Men allra viktigast är att fler kvinnor kommer in i branschen. Hon är övertygad om att fler unga tjejer skulle välja elprogrammet om de visste vad jobbet gick ut på. Tydliga exempel behövs som beskriver bredden i yrket och alla fördelar – till exempel löner och villkor.

– En del tar bara fram det som är negativt i mansdominerade miljöer. Jag tycker vi ska göra tvärtom. Det mesta är bra. Dessutom är jag övertygad om att en förändring är på gång.

Ett fackligt specialintresse är arbetsmiljöfrågor och hon hoppas få ägna mer tid åt det i framtiden. I dag kallas hennes jobb för säkerhetstekniker. Det är inte speciellt tungt och kroppen borde därför hålla fram till pensionen, tror hon. Ändå är det inte säkert att hon fortsätter hela vägen som elektriker. Det kan finnas annat som ska utforskas, vad vet hon inte riktigt. Men oavsett vilken typ av jobb det blir i framtiden betraktar hon det som uteslutet att hon skulle välja kvinno- dominerade arbetsplatser.

– Jag känner mig obekväm bland kvinnor. Jag kan inte läsa koderna och vet inte vad vi ska prata om.

Under lång tid hade hon inte några kvinnliga vänner alls. Nu finns det några – de flesta bland ElQvinnorna. Att känna sig lite ensam oavsett miljö är ett pris de får betala som väljer att befinna sig i en miljö där de är i minoritet, tror hon.

– Bland kvinnor känner jag mig ensam på ett sätt. Bland män är det på ett annat sätt. Jag är lite annorlunda men ändå med i gruppen på något vis.

FAKTARUTA

NAMN: Cia Holm

ÅLDER: 44 år

BOR: Uddevalla

FAMILJ: sambo, två söner och två bonusbarn

JOBBAR SOM: Säkerhetstekniker, låter märkvärdigare än vad det är

ROLIGAST MED JOBBET: Att det är så varierande och fritt med ansvar

TRÅKIGAST: vet inte, kanske att borra i betong

INTRESSEN: trädgården, baka och något som kallas geocaching

LÖNEUTVECKLING: på de flesta företag har jag haft samma lön som kollegorna

KAROLINA DAHL

Att jobba i mansdominerade miljöer har ett pris för kvinnor. Det går inte att slappna av. Karolina Dahl är alltid på sin vakt och är en annan person på jobbet än vad hon är privat. Men trots priset har hon jobbat som elektriker i tio år.

– Det är bra med pengar, jobbet är kul – och jag är faktiskt väldigt bra på det här yrket.

Fram till 26-årsåldern var det ganska oklart vilket yrkesval Karolina Dahl skulle göra. Ströjobb på kaféer, restauranger, klädaffärer varvades i Stockholm där hon bor. Ofta var betalningen svart och det var svårt att få pengarna att räcka till hyra och mat. Gymnasiet hade Karro, som hon kallas, hoppat av, men efter att ha testat många tillfälliga jobb bestämde hon att det var dags för en utbildning. Efter lite efterforskningar insåg hon att elektriker tjänade bra. Dessutom var det brist på elektriker. Det var också ett yrke som skulle vara kvar under lång tid.

– Jag ville lära mig något som höll över tid, som inte skulle kräva en massa vidareutbildning och som inte skulle konkurreras ut.

Det blev en vuxenutbildning. I klassen var de 30 personer, varav fem var kvinnor. Men alla utom Karro Dahl och en till hoppade av utbildningen efter en tid. De manliga lärarna var inte speciellt uppmuntrande. En ellärare tyckte att hon var för svag för yrket.

– Jag fick tyst på honom genom att fråga varför han som avdankad elektriker ville vara lärare. I hans värld var kvinnliga elektriker otänkbart.

När utbildningen var klar var det dags att söka jobb som lärling. Hon fick ett jobb och insåg snart att det underläge som alla lärlingar är i när de kommer ut som färska elektriker var mycket värre för henne eftersom hon var kvinna. Handledaren förklarade sällan vad hon skulle göra men var snabb att kritisera när det blev fel.

– Några gånger var jag på väg att ge upp. Men det hade varit ett svaghets-tecken. Man måste vara tuff i den här branschen.

Men när handledaren använde ett kränkande könsord mot henne fick hon nog och krävde att lagbasen hittade en annan handledare. Med en ny handledare blev det möjligt att avsluta lärlingstiden utan allt för mycket gnissel.

– När jag bestämde mig för att utbilda mig till elektriker visste jag att det var ett tufft jobb. Men med bra villkor och bra lön. Det jag inte kunde

föreställa mig var hur en del män kan bete sig på arbetsplatserna. Det är faktiskt omöjligt att förbereda sig på.

LEVA UT TABUN

Före elektrikertiden – och under den – har hon haft många manliga vänner, utanför jobbet. De har alltid pratat och umgåtts på ett jämlikt sätt. Att höra män som var lika gamla som kompisarna säga saker som de aldrig skulle uttala var en märklig upplevelse.

– Det är som att de lever ut tabun och säger saker som de aldrig skulle säga utanför bygget. Och då menar jag riktigt grova saker.

Det handlar om allt från långtgående rasism, homofobi och sexism konstaterar hon. Någon kallas kärring för att orken tryter. Är någon trött förklaras det med att vederbörande har mens. Men det finns mycket värre uttryck. De är så grova att hon inte vill uttala dem. Det går helt enkelt inte.

– Det sorgliga och märkliga är att det som sägs inte skulle accepteras på andra arbetsplatser. Skulle en vuxen man säga det han säger på ett bygge i en affär eller på ett kontor skulle det bli ett fasligt liv. Alla skulle reagera.

Ett annat problem är klottret. På många toaletter möts besökaren av tecknade penisar, hakkors eller kvinnors underliv. Hur många och vilka som klottrar går inte att säga – ingen ger sig till känna. Däremot är det oftast bara några få som uttrycker sig sexistiskt och rasistiskt.

– Men på många byggen är det inte någon som säger ifrån. De får bara hålla på. Samtidigt finns det andra ställen där det inte förekommer och det är för att företaget och ledningen håller efter. Det går alltså att få bort.

KLOTTER

Hon har lärt sig vilka lagbasar som det går att lita på. Tydliga lagbasar kan få slut på nedsättande prat om de vill. Och företag som bestämmer sig kan se till att klotter tvättas bort och att det är rent och snyggt i

bodar och gemensamma utrymmen. Ju renare det är och ju tydligare cheferna agerar, desto mindre jargong, konstaterar hon. En dag fick hon själv nog inne på en toalett. En av teckningarna på byggarbetsplatsens toalett handlade om henne. Teckningen föreställde en kvinna framåtlutad kvinna och under stod hennes namn.

– Någon av mina arbetskamrater på bygget hade skrivit det där. Andra hade sett det och inte gjort något och inte berättat för mig.

Hon lade ut bilden på Facebook och den uppmärksammades i flera tidningar. Inte bara i branschen utan också utanför. Klottret tvättades bort och Karro Dahl fick 2017 års Isabellestipendium. Det är skapat för att uppmuntra fler kvinnor att söka sig till byggsektorn. Några månader senare fick hon också Elektrikerförbundets pris ”Årets Blåslampa”.

Hur jargong och tilltal påverkas om fler kvinnor kommer in på arbetsplatserna är egentligen ointressant, anser hon. Det är inte fler kvinnor som ska påverka männen. De måste inse sitt eget ansvar – också de som är tysta och inte säger något.

– Alla måste fundera över vad de gör och granska sig själva. Vem är jag och vad kan och ska jag göra?

Grundinställningen måste vara nolltolerans mot sexuella trakasserier. Det finns inga förmildrande omständigheter, anser hon. Inställningen borde vara lika kompromisslös som när någon dricker på jobbet och har alkoholproblem.

– Då skickas man på rehabilitering. Samma sak borde gälla vid sexuella trakasserier. Om du har ett återkommande beteende där du nedvärderar människor måste du få hjälp. Någon form av genusrehabilitering.

Elektrikerförbundet borde till exempel ständigt påminna sina medlemmar om vad allas lika värde som är grundportalen i stadgarna egentligen betyder och innebär. Förbundet borde vara tydligare med det ansvar som männen har. Men företagen har också ett stort ansvar.

De och arbetsgivarna underskattar lagbasarnas roll, anser hon. En tydlig lagbas får stopp på både prat och klotter. Det finns en tydlig hierarki på byggarbetsplatserna. Om en lagbas tydligt visar vad som inte är acceptabelt så följer alla efter. Men då krävs ett tydligt ledarskap. Priset för företag som gör fel blir högre.

– Jag tror att något håller på att hända. Uppmärksamheten är större om förhållandena på arbetsplatserna och det är bra.

För kvinnorna i branschen är det också viktigt att träffas och få möjlighet att vara i fred, anser hon. Egna omklädningsrum och toaletter är därför viktiga. Då får kvinnorna på bygget byta om i fred och slipper dela toaletter med de manliga arbetskamraterna. I början accepterade hon att byta om med män, när det inte fanns omklädningsrum för kvinnor.

Men det har hon slutat med. Arbetsgivaren är enligt lag skyldig att på varje byggarbetsplats erbjuda eget rum för kvinnor. De ska inte tvingas byta om med män.

– Saknas omklädningsrum byter jag inte om utan sitter i mina privata kläder tills de har fixat något.

Liksom många andra kvinnor i elbranschen tycker hon att kvinno-nätverket och den slutna Facebooksidan är bra. Samma sak gäller kvinno-konferenserna. Kvinnor i branschen har gemensamma erfarenheter som alltid är bra att dela.

– Det bästa vore om vi var fler kvinnor ute på arbetsplatserna. Då skulle vi kunna ha samma gemenskap i bodarna som vi har på kvinnokonferenserna.

Därför hoppas hon att fler kvinnor söker sig till branschen. Med fler kvinnliga arbetskamrater skulle det finnas kollegor att anförtro sig till. Och trots kritiken mot det som inte fungerar skulle hon rekommendera kvinnor att bli elektriker. Det är ett bra jobb med betydligt bättre arbetstider, lön och villkor än många andra yrken. Men stress och hets är på väg att förstöra det som är bra i branschen, anser hon. Marginalerna blir allt snävare. Tidigare uppstod ofta ett flöde i arbetet som var speciellt. Alla yrkesgrupper samarbetade mer eller mindre uttalat för att få jobbet att flyta på i en takt som passade alla och som gjorde att det de utförde höll hög kvalitet.

– Det där flödet är svårt att beskriva men väldigt häftigt att uppleva.

FAKTARUTA

NAMN: Karolina Dahl

ÅLDER: 37 år

JOBBAR SOM: Installationselektriker

BOR: i Stockholm

ÅR I YRKET: snart tio

ROLIGAST MED JOBBET: koppla elcentraler, inte minst större centraler som tar flera dagar att få ihop

TRÅKIGAST: dålig arbetsmiljö

INTRESSEN: Jag syr dockor och lyssnar på musik. Funderar på att börja sälja dockorna.

LÖNEUTVECKLING: jag har bättre lön än många andra. Har aldrig upplevt att jag fått mindre lön än mina manliga kollegor. Om något så är det tvärtom.

JESSICA FORSBERG

Alternativen till det framtida yrkeslivet var många. Civilekonom, frisör, butiksbiträde eller sjuksköterska. För att hålla så många dörrar som möjligt öppna sökte Jessica Forsberg samhällsvetenskapligt program på gymnasiet. Femton år senare fattade hon ett helt annat beslut och utbildade sig till elektriker.

– Det har jag aldrig ångrat, säger Jessica.

I grundskolan var hon ”tjejig” enligt sin egen beskrivning. De flesta framtida yrkesvalen hon funderade över var sådana som främst kvinnor hade. Tanken var att studera vidare på universitet efter gymnasiet. Men efter studenten var skoltröttheten enorm. Det var otänkbart att gå vidare med studier och istället tog Jessica jobb som personlig assistent som en tillfällig lösning. Men tiden gick och hon fortsatte. Efter fyra, fem år i jobbet blev hon gravid fick dottern Angeline. Relationen med dotterns pappa strulade och de flyttade isär.

– Jag bestämde mig för att börja plugga. Det var dags att göra något annat.

Efter åren som personlig assistent kändes det logiskt att studera till sjuksköterska. Det långsiktiga målet var barnmorska. Studierna var jobbiga, hon var ensamstående mamma och hade långa resor mellan huset på landet och Umeå där skolan låg. Hon fick sömnsvårigheter, tappade minnet och blev allt tröttare. En läkare var tydlig. Hon hade gått in i väggen och skulle sjukskrivas. Studierna sattes på paus medan återhämtningen skedde. Men det tog längre tid än de sex månader hon tänkt sig.

– När det var dags att börja igen efter ett år insåg jag att drömmen om att bli barnmorska var borta. Jag hade fått nog av att vårda andra. Dessutom visste jag ju att arbetstiderna i vården var jobbiga och att lönen var ganska låg.

Som personlig assistent hade hon levt med att hela tiden anpassa sig till någon annan. Nu ville hon klara sig själv och vara mer självständig. Frågan var bara vilket yrke som erbjöd sådana förutsättningar och samtidigt bra arbetstider och lön. En ny man hade kommit in i hennes liv som var rörmokare. Han tyckte att hon skulle pröva på byggbranschen.

– Först sa jag nej, men så började jag undersöka vilka yrken som fanns och tyckte att elektriker lät spännande.

Hon sökte en vuxenutbildning och kom in.

– Oj vad nervös jag var första dagen!

BRA LÄRARE

Drygt 29 år gammal började hon kursen. Av sammantaget tio elever var hon enda kvinnan. Redan från början hade hon bestämt sig för att vara bland de bästa i skolan. Det skulle inte märkas att hon aldrig hade hanterat verktyg och el. Beslutet fullföljdes och allt gick bra.

– Jag kom in bra i klassen, alla var trevliga och läraren superbra och stöttande.

Praktiken gick också bra och alla kollegor var trevliga. När utbildningen var avklarad 13 månader senare var det julhelg. De företag hon sökte jobb på hade inga just då. I väntan på ett fast jobb fick det bli bemanningsföretag. Men efter fyra månader gick allt i lås. Hon fick jobb och kunde börja sin lärlingstid.

– Det känns så länge sedan, men det är det inte. Jag började där 2015 och har varit kvar på samma företag sedan dess och stormtrivs.

Jessica Forsberg är liten och smal. Men hon använder inte mer hjälpmedel än någon annan, hävdar hon. Ibland får hon hjälp med när något är allt för tungt. Det är en hjälp som hon kan återgälda genom att använda sin litenhet.

– Mina händer är mycket mindre och mina armar mycket smalare än de andras så när något pilligt ska göras kan jag hjälpa dem.

På den nuvarande arbetsplatsen, en skola ska renoveras i Umeå, finns det en bod som kvinnorna som jobbar där använder. Det är inte alltid som den möjligheten erbjuds, men det är bra när företagen ser till att kvinnor får en egen bod. Bäst är det att kvinnorna har en egen toalett.

– Jag vet inte varför det blir så, men killarnas toaletter blir alltid smutsigare än vår.

På väg till matrummet passerar hon de manliga arbetskamraternas omklädningsrum. Det gör inte så mycket, ingen har sagt något om det på arbetsplatsen.

– Att ha egen omklädning är bra, men det går att klä om med killarna också. Jag brukar tänka att det är som att ha bikini på sig när jag står i underkläderna.

STÄDSKRUBB

På några tidigare arbetsplatser har hon blivit erbjuden att klä om i en städskrubb för att få enskildhet. Men det känns inte bra.

– De gånger det har hänt har jag kollat om det är ok att klä om med killarna. Det känns bättre än att stå i en städskrubb och de har sagt ja varje gång.

Ytterst få gånger har hon känt sig utsatt för att hon är kvinna. Exemplet beskriver hon som fjuttiga jämfört med vad andra kvinnor har berättat.

– Det kan handla om kommentarer när det är dags för kaffe, att det är jag som ska göra det. Ibland känns det som de där kommentarerna fälls för att jag ska reagera, att de som säger så vill ha i gång något. Och då är jag tyst, liksom i protest, säger hon och skrattar.

Grovt och sexistiskt språkbruk är inte ovanligt, men det är inte riktat mot henne. Och ibland använder hon själv könsord istället för att svära, även om hon försöker tänka sig för. Precis i början av anställningen var det en målare som beklagade hennes yrkesval.

– Vad ska du här att göra sa han, och så rätt ledsen ut. Det är tufft här, sa han.

Under ett ögonblick blev hon fundersam, men bestämde sig för att det han sa handlade om honom. Att han kanske var trött på jobbet eller branschen. Men det skulle inte påverka henne. Yrkesvalet var gjort. Sedan första jobbet för tre år sedan har mycket blivit bättre. Klotter förekommer visserligen, främst i hissarna. Det kan vara penisar eller underliv som tecknas runt kvisthål i träväggar.

– Det är mindre klotter och jag får känslan av att företagen håller efter mer. Det kanske har blivit hårdare regler.

Varför hon upplever att arbetsmiljön och kollegorna är bra samtidigt som andra kvinnor i byggbranschen har helt andra upplevelser kan hon inte förklara. Men genom träffarna i ElQvinnorna vet hon att det finns många kvinnor som har negativa upplevelser. Och de måste få ett slut. Arbetsgivare och fack måste jobba hårdare med att förbättra arbetsmiljön i byggbranschen, anser hon. Något måste ske som gör att de som uttalar sig kränkande förstår vad de gör och säger.

– Det räcker inte med att skicka ut några broschyrer. Någon form av utbildning måste ske. Dessutom måste företagen vara tydliga med vilka krav de ställer på de anställda. Alla är skyldiga att bidra till en bra arbetsmiljö.

Själv har hon svårt att säga ifrån, även om det sker ibland. Att läxa upp andra är svårt.

– Jag blir stressad, är nog ganska konflikträdd. Men alla borde säga ifrån.

Om fler kvinnor blir elektriker påverkas arbetsmiljön positivt, tror hon. Men unga tjejer behöver sannolikt mer utförlig information om vad olika mansdominerade jobb innebär. Elektrikerjobbet är varierat och kräver inte råstyrka som många unga tjejer kanske tror. Samtidigt är det svårt att beskriva jobbet, tycker hon.

– Den enkla beskrivningen är att vi drar kablar och sätter dosor. Det låter ju faktiskt inte speciellt intressant. Men det är det för att mycket annat av det vi gör innehåller tekniska moment.

Att återvända till vården finns inte på Jessica Forsbergs karta.

– I mitt förra jobb var det alltid någon som stod bakom ryggen och sa åt mig vad jag skulle göra. Så är det inte nu. Jag kommer aldrig att gå tillbaka.

FRAMTIDEN

Däremot funderar hon över framtiden. Många äldre kollegor har problem med sina kroppar. Det dagliga jobbet är kanske inte alltid är tungt men statiska och obekväma arbetsställningar tar ut sin rätt. Det gör ont på flera ställen och många verkar förutsätta att de inte kommer att klara av att jobba fram till pensioneringen. Därför kan det vara smart att vidareutbilda sig för att kunna ta mindre slitsamma jobb i framtiden, anser hon. En utbildning till elteknikingenjör skulle vara en möjlighet.

– Det jag vet är att jag inte vill lämna branschen och då är det ett bra alternativ.

FAKTARUTA

NAMN: Jessica Forsberg

ÅLDER: 34 år

FAMILJ: en fästman Joakim och dottern Angeline som är 10 år

BOR: lägenhet i Umeå

JOBBAR SOM: installationselektriker

ROLIGAST: ingen dag är den andra lik

TRÅKIGAST: ibland är man så slut, inte främst fysiskt utan mer psykiskt av stress och mycket ljud och det kanske har strulat

INTRESSEN: åker gärna bräda på vintern. Tycker mycket om att resa, var senast i Australien. Gillar också gamla amerikanska bilar. Har ingen just nu men gillar att köra dem.

LÖN: har samma lön som mina manliga kollegor med samma erfarenhet

ELIN GUSTAFSSON FAGERLIND

Fler fackligt aktiva kvinnor, fler kvinnor som arbetar på byggen och fler kvinnliga elektriker som träffar unga kvinnor som ska välja yrke. Det är några nödvändiga åtgärder om fler kvinnor ska lockas byggbranschen, enligt Elin Gustafsson Fagerlind.

– Fast allra viktigast är att få bort jargongen på arbetsplatserna.

Många förändringar måste ske samtidigt om fler kvinnor ska söka sig elbranschen, anser Elin Gustafsson Fagerlind. En av de viktigaste är att ge unga tjejer bättre information om elektrikerjobben och vad de går ut på. Om teknikintresserade tjejer fick träffa kvinnliga elektriker, kolla på deras verktyg och kanske skala en kabel, skulle säkert fler söka el- och energiprogrammet, tror hon. Fast viktigast av allt är att de som visar intresse verkligen uppmuntras att söka programmet.

– *Vi borde vara ute på högstadiet, i arbetsbyxor och med verktyg. Det är något vi skulle kunna göra tillsammans med arbetsgivarna.*

Unga tjejer behöver höra hur kul jobbet är, anser hon. Även om jobbet som installationselektriker ibland är tungt, kallt och smutsigt, tycker hon att det är väldigt roligt. Det är ett självständigt jobb där hon får bestämma mycket själv. Att jobba tillsammans med andra yrkesgrupper och se ett hus växa fram är väldigt speciellt.

– *Alla gör sitt och har sina egna uppgifter och ändå är vi där tillsammans. En radio kan stå på, man jobbar, lyssnar på musik och småpratar.*

Att villkoren är bra, med reglerad arbetstid gör inte saken sämre. Jämfört med många andra yrkesgrupper med likartad utbildning är dessutom lönerna bra, bland de högsta. När unga kvinnor ska välja framtida yrkesinriktning är det här information de behöver ta del av. Skillnaden i löneutveckling och pensionsvillkor mellan en elektriker och en undersköterska är jättelik.

– Om fler som vill jobba med händerna och är intresserade av teknik fick del av den här informationen skulle säkert fler tjejer söka elprogrammet.

Men fler kvinnor behöver också finnas med i olika fackliga sammanhang, anser hon. Som en av kontaktpersonerna i ElQvinnornas nationella nätverk vet hon att det finns många kvinnliga elektriker som är fackligt engagerade. Elin Gustafsson Fagerlind är dessutom suppleant i förbundets styrelse. Det räcker inte att en kvinna är suppleant, anser hon och nu hoppas hon och andra kvinnor på en förändring vid förbunds-mötet 2018. Men allra bäst vore det om ytterligare en kvinna kommer in i styrelsen.

– Även om vi till antalet är betydligt färre än männen, är det bra med två kvinnor i styrelsen. Då kan vi stötta varandra.

FÖRÄNDRADE STADGAR

En annan förändring som är nödvändig är att ElQvinnornas nätverk ingår i förbundets stadgar. Att det finns ett nationellt nätverk som genomför fackliga konferenser nämns inte i stadgarna.

– Det gör vårt arbete lite luddigt. Vi får finansiering till konferenser och annat av förbundet, men vi borde också ha en mer formell status.

Om förbundet i stadgarna ger utrymme för ElQvinnorna blir det också lättare för de fackligt aktiva kvinnorna att ta ledigt från jobbet och arbeta med nätverket. I dag finns en otydlighet.

– Enligt det system vi använder inom förbundet kan de som är engagerade välja att arbeta med fackliga frågor. Den tid de lägger ner betalas av förbundet, inte av arbetsgivaren.

De som är engagerade är ofta valda i olika funktioner av sina respektive klubbstyrelser. Men aktiva inom ElQvinnorna väljs inte på det sättet. De som är aktiva väljs på den konferens som ElQvinnorna arrangerar varje år.

– Den här otydligheten vill vi få bort på något sätt.

Hur det ska gå till vet inte Elin Gustafsson Fagerlind, men hon hoppas att någon förändring sker. Det skulle vara en viktig signal från förbundet till de aktiva kvinnorna, anser hon. ElQvinnorna borde också formulera tydligare mål för sin egen verksamhet.

– Vi skulle kanske tydligare understryka att vi vill få in fler kvinnor i branschen.

Men mer grundläggande förändringar behöver också genomföras. Männen i elbranschen och byggbranschen i allmänhet måste ta ansvar för att få bort machokultur och jargong. Det kan ske på många sätt, anser hon.

– Till att börja med måste arbetsgivarna ta ett större ansvar. Deras chefer och arbetsledare behöver utbildas.

Sedan 2016 finns en ny förordning i Arbetsmiljölagen som ställer högre krav på att arbetsgivaren agerar när trakasserier eller mobbing sker på arbetsplatserna. Många chefer och arbetsledare känner inte till förändringen och de som gör det har svårt att veta hur de ska agera, konstaterar hon. Ytterligare ett sätt att skapa ett förändringstryck är att Elektrikerförbundet ser till att alla fackligt förtroendevalda går en jämställdhetsutbildning. LO har jämställdhetskurser och det finns andra utbildningar. Skyddsombuden behöver också betydligt mer utbildning i den nya förordningen än vad de fått hittills.

– Strax före jul 2017 hade vi i VK 1 vår årliga konferens för skyddsombuden i regionen. Och då fick vi en jättebra utbildning om psykosocial arbetsmiljö där det blev tydligt vad det handlar om.

Skyddsombuden fick höra föreläsningar om den nya förordningen och diskrimineringslagstiftningen. I grupparbeten fick de också hantera olika fall av trakasserier och övergrepp.

– Det här är svårt. Jag har själv hanterat några fall som skyddsombud och det är mycket man måste tänka på.

JOBBIGA UPPLEVELSER

På den slutna Facebooksidan delar kvinnor ibland erfarenheter och upplevelser. Samma sak på kvinnokonferenserna. Det kan handla om allt från kvinnor som blir besvikna på chefer som sviker eller som tafsar till rena övergrepp mellan kollegor.

– Tyvärr tror jag att mörkertalet är jättestort. Det är bara några få som berättar och varje gång de gör det uppmanar vi att de polisanmäler. Men det är inte alla som gör.

Själv känner sig Elin Gustafsson Fagerlind förskonad. Eller hon kände sig åtminstone förskonad. Efter uppmärksamheten kring #metoo under hösten 2017 har hon insett att en del som hon låtit passera har varit ganska grovt. Som den gången under utbildningen när fyra av hennes klasskamrater tyckte att de skulle vara roliga. Varje elev hade ett litet bås för att träna på olika moment. Några killar ställde in stolar i hennes bås och satte upp ett textat blad ”Lapdance for free”, stod det. En av killarna gick och hämtade Elin.

– Där satt de och skrattade. Jag fattade ingenting.

När killarna insåg att hon inte förstod vad det handlade om gick de därifrån utan några kommentarer. Först långt senare fick hon klart för sig att lapdance är en form av sextjänst som erbjuds på strippklubbar. Hon blev både arg och ledsen.

– Det värsta var att killarna inte fattade hur fel de gjorde.

Sexistiska skämt är också något hon vant sig vid sedan skolan. En av lärarna tyckte till exempel om att dra vad han kallade fräckisar under lektionerna. Men skämten har fortsatt på olika arbetsplatser. Oftast är de inte riktade mot henne.

– Jag vet inte varför männen gör så här. De kan vara hur grova som helst i munnen och så ringer flickvännen och då låter det på ett helt annat sätt.

FÖRBÄTTRINGAR I SKOLAN

Problemet är att de flesta chefer och lagbasar skrattar med. Det är mer sällan som en chef säger ifrån än tvärtom, anser hon. Ett sätt att skapa en ny kultur skulle kunna vara om nolltolerans till sexistiska skämt införs i skolan. Men det förutsätter att rektorer börjar sätta mer press på lärarna och det verkar många dra sig för.

– En rektor jag pratade med suckade och sa att hon inte visste hur hon skulle få lärarna att ta tag i problem som kvinnliga elever uppmärksammat.

Hon konstaterade att många lärare är äldre och de är helt omedvetna om att de har en sexistisk jargong.

Utvecklingen med att förändra kulturen i byggbranschen skulle kunna gå snabbare om alla hjälptes åt, tror hon. Ibland ställs olika yrkesgrupp mot varandra. Kvinnliga elektriker hävdar att män i andra yrkesgrupper är värre än ”de egna”.

– Så enkelt tror jag inte att det är. Jag har hört kvinnliga snickare säga att de tycker manliga elektriker är värst. Och så vidare. Men vi borde alla hjälpas åt. Nu kör olika grupper sina kampanjer.

Facken skulle kunna göra saker tillsammans, men mer och bredare samarbete skulle också kunna ske med arbetsgivarna. En mer konkret förändring är att göra om bodarna. Om fler kvinnor ska in i branschen är det orimligt att pissoarer finns i utrymme där kvinnor rör sig. Det borde vara en enkel sak att planera bodarna på ett annat sätt. Omklädningsrum för kvinnor är något annat som arbetsgivarna är skyldiga att erbjuda enligt lag men som ändå inte är en självklarhet.

– Det finns så mycket att göra och förbättra. Om vi hjälps åt så tror jag att mycket kan förändras. Trots allt som är jobbigt, väger fördelarna upp nackdelarna.

FAKTARUTA

NAMN: Elin Gustafsson Fagerlind

ÅLDER: 28 år

BOR: Blackeberg i Stockholm

ÅR I YRKET: 10 år

JOBBAR SOM: Installationselektriker

FAMILJ: sambon Sebastian och två katter

ROLIGAST MED YRKET: Det vi kallar att gå på valv, alltså att installera el i betongstommarna mellan våningarna.

TRÅKIGAST: Det är när man springer mellan massor olika småjobb på ett bygge, en liten uppgift här och en där

INTRESSEN: tycker om att sy. Är ibland med på Medeltidsveckan i Visby och då bär jag ofta kläder som jag har sytt själv, spelar också gärna brädspel med vänner

LÖN: alla har olika lön men jag ligger i samma spann som killarna och upplever inte att lönen påverkas på grund av mitt kön

Elektrikerna
SEF.SE

CAMILLA LODIN

Studievägledaren försökte aktivt avråda Camilla Lodin från att söka el- och energi-programmet. Men hon insisterade och jobbet var så kul som det hade verkat. Efter en lång yrkeskarriär som elektriker – som hon är stolt över – har hon dock insett att valet haft ett pris. – Jag har nog dolt min kvinnlighet på jobbet.

I praktiken var det en förkylning som ledde till att Camilla Lodin blev elektriker. År 1984 skulle eleverna i hennes grundskola, som gick i åttan, välja praoplats. Hon var sjuk och när det var dags att välja några dagar senare fanns det bara några få platser kvar. En av dem var på en elfirma. Hon visste knappt vad elektriker gjorde, men tänkte att det kunde vara kul.

– En äldre elektriker tog hand om mig och lät mig göra en massa saker direkt, dra och skala kabel. Jag stormtrivdes!

Efter en vecka hade hon bestämt sig. Elektriker skulle hon bli, frågan var bara hur det gick till och vad som krävdes. För att få hjälp och information besökte hon studievägledaren. Han var måttligt engagerad och avrådde. Hon borde söka samhällsvetenskaplig linje istället. Men Camilla Lodin stod på sig. Hon ville ha svar och information.

– Till sist sa han: ”I garderoben där borta kan det finnas lite material. Du kan ju gå dit och se om du hittar något”.

Utan att han hjälpte till eller ens reste på sig rotade hon runt bland materialet och hittade en broschyr. Av den framgick att matematiken

på programmet var avancerad – något som oroade henne eftersom hon valt den enklare varianten allmän matematik.

– Men jag gick till min mattelärare och frågade om han kunde hjälpa mig. Och det gjorde han. När jag klarat de ordinarie uppgifterna fick jag andra som var anpassade till elprogrammet.

Hur läraren fixade fram de nödvändiga uppgifterna vet hon inte. Men att de gjorde nytta blev uppenbart när det var dags att börja på utbildningen. Den avancerade matten var inte några problem. Lärarna var bra, de elva killarna som fanns i hennes klass var trevliga och utbildningen gick bra. På den tiden var elprogrammet tvåårigt. Det visade sig att det inte var helt lätt att få jobb när utbildningen var avslutad i slutet av 1980-talet. Men en artikel om hennes svårigheter att få jobb i regionaltidningen Nerikes Allehanda underlättade. I artikeln beskrevs hur svårt de nybakade elektrikerna hade att få jobb eftersom konjunkturen försämrades. I artikeln konstaterades att hennes chanser knappast underlättades av att hon var kvinna.

Men när artikeln publicerats hörde flera arbetsgivare av sig och hon fick jobb. När lärlingsperioden var avslutad sökte hon ett nytt jobb på en gruvindustri.

– Vi elektriker hade varsina arbetsbänkar och vid killarnas hängde stora kalendrar som visade halvnakna kvinnor. Varje månad var det nya bröst som visades. Till sist blev jag innerligt trött på dem. Det blev jobbigt att se de där halvnakna kropparna.

PROTESTER

Hon sa till kollegorna att hon inte tyckte om bilderna. ”Men det är ju bara naturliga, nakna kroppar”, blev svaret. En manlig kollegas fru hade tillgång till kalendrar där halvnakna män poserade. De spände musklerna och poserade med väl insmorda och brunbrända kroppar. En dag satte hon upp en kalender vid sin arbetsbänk. När kollegorna kom för att prata med henne vandrade blicken mellan kalendern och henne. De kunde inte låta bli att titta på de poserande männen.

Till sist undrade de om hon inte kunde ta ner kalendern.

– Då svarade jag som de ”det är ju bara naturligt”. Först då insåg kollegorna vad jag upplevde med deras bilder. Och alla kalendrar försvann, säger hon och skrattar.

Att vara ensam kvinna bland män har annars varit ganska okomplicerat, anser hon. Jargongen är visserligen hård och ibland sexistisk, men hon har aldrig känt att något varit riktat mot henne personligen. Men det långa håret hade hon alltid under kepsen och smycken och smink använde hon inte på jobbet. Efter några år tröttnade hon på att jobba i industri och sökte sig till en installationsfirma. Det var roligare och mer varierat att bygga hus. Första taklagsfesten på nya jobbet började dock inte bra. De skulle åka båt och alla samlades på kajen. Hon hälsade och försökte prata med de hon stötte ihop med men blev förvånad över att så få svarade.

– Jag var på väg att bli jätteledsen och kände mig verkligen utstött. Tills en av mina arbetskamrater kom fram. Ingen hade känt igen mig med utsläppt hår och smink!

Även om jobbet ibland var tungt och innebar arbetsställningar som slet på kroppen, älskade hon jobbet som installationselektriker. Det var varierat, självständigt och med goda villkor. Så småningom träffade hon sin blivande man, också elektriker och hon blev gravid. Medan magen växte fortsatte hon att arbeta. Men det var inte helt enkelt. Första barnet kom för 16 år sedan och på den tiden fanns inga kläder som var anpassade till gravida kvinnor. Först utvidgades de ordinarie arbetsbyxorna med ett gummiband som fick bli längre och längre i midjan. När det inte räckte använde hon hängslen och dolde magen med en stor tröja.

På det nya företaget fanns en aktiv klubb och hon engagerade sig fackligt, blev efter några år klubbordförande och aktiv i avdelningsstyrelsen. Flera i avdelningsstyrelsen tyckte att det var dags för Camilla att delta i förbundets kvinnokonferenser. Själv var hon skeptisk.

– Men jag åkte. Första gången var det så märkligt att se så många kvinnor som var elektriker på samma ställe. Jag insåg att alla tyckte lika bra om jobbet som jag gjorde. Samtidigt insåg jag att vi hade flera gemensamma upplevelser som var skönt att dela.

OLIKA GRÄNSER

En gemensam upplevelse handlade om gränser, insåg hon. De nakna kvinnorna på kalendrarna hade inte varit så farliga till en början. Men känslan av frustration växte. Och efter att ha haft dem omkring sig i fyra år och försökt få kollegorna att ta ned dem fick hon nog och gick till motaktion.

– Men den där känslan av att uppnå en gräns var och är något alla kvinnor i nätverket vittnar om. För en del kan det räcka med en eller några dagar, för andra tar det längre tid. Men till sist måste man agera.

Hennes eget engagemang uppmuntrades i avdelningsstyrelsen och

flera kollegor tyckte att hon skulle söka ombudsmannautbildningen. Något som först var helt otänkbart.

– Min identitet var elektriker. Om jag inte var det, vad skulle jag vara då? Det var otänkbart att göra något annat än det jag tyckte vara roligast – att jobba som installationselektriker.

Men efter några år insåg hon att ombudsmannen i Örebro var på väg mot pension. Att efterträda honom kändes plötsligen som en attraktiv möjlighet. Hon gick ombudsmannakursen, sökte jobbet och fick det 2004.

*– I början var det jättejobbigt. En av finesserna med att vara installations-
elektriker är att man gör något färdigt. Börjar från början och sen, efter
massor med jobb står ett hus klart. Man tänder lamporna, det är ljus och
snycgt. Som ombudsman blir man aldrig klar.*

Ombudsmannajobbet handlar om att företräda medlemmarna. I en löneförhandling, i ett arbetsmiljöärende eller något annat. Alla medlemmar har rätt till samma stöd från ombudsmännen, oavsett om de är män eller kvinnor, understryker hon.

*– Jag tycker att det är viktigt att se alla som enskilda individer. Inte som
män eller kvinnor. Alla är olika. Men sen finns det mycket man kan göra
för att underlätta och förbättra – till exempel för kvinnor.*

Jargongen på byggarbetsplatser fascinerar henne. Många gånger har hon funderat över varför män som utanför arbetsplatserna betar sig som vem som helst använder ett helt annat språk på jobbet. Några få tillåts bete sig på ett sätt som drabbar alla andra, oavsett om det är kvinnor eller män.

*– Grovt språkbruk, rasistiskt och sexistiskt borde vara något som cheferna
sätter stopp för. Men de flesta är konfliktradda. Det här borde vara möjligt
att ändra på.*

ÄNDRADE BODAR

En viktig symbolisk handling skulle kunna vara att göra om helt i byggbodarna, tror hon. När hon arbetade på byggen valde hon att klä om på samma ställe som männen. Ofta upplevde hon att de manliga arbetskamraterna tyckte det var jobbigare än vad hon själv gjorde.

– Varför ska vi, kvinnor och män, tvingas klä om tillsammans? Vi har en professionell relation och borde ha rätt till att klä om i enskildhet – oavsett kön.

Camilla Lodin understryker flera gånger att hennes engagemang inte främst handlar om att hon är kvinna. I första hand är hon en elektriker som blivit ombudsman och som företräder alla medlemmar. Men helt okomplicerat är det ändå inte att vara ensam kvinna bland många män. För en tid sedan såg hon och maken filmen *the Danish Girl*. Den handlar om en man som vill bli kvinna och som i väntan på könskorrigering klär ut sig till kvinna. När de sett filmen diskuterade Camilla och hennes man hur det skulle vara att klä ut sig till någon annan. Maken konstaterade att han hade svårt att tänka sig att ta på sig kvinnokläder.

– Och då kom jag på att det är ju precis vad jag gjort i mitt arbetsliv som elektriker. För att få respekt har jag tagit bort mig själv som kvinna.

Men det betyder inte att hår i kepsen, bylsiga kläder och avsaknaden av smink och smycken är något negativt.

– Inte alls. Jag tycker faktiskt att det är rätt skönt!

FAKTARUTA

NAMN: Camilla Lodin

ÅLDER: 48 år

BOR: Örebro

FAMILJ: mannen Michael (som också är elektriker) och två söner Joel och Hampus som går elprogrammet på gymnasiet för att bli elektriker

ÅR I YRKET: 15 år som elektriker och 15 år som ombudsman

Jobbar som: ombudsman idag och tidigare installationselektriker

ROLIGAST MED JOBBEN: som elektriker att få göra en bra installation och bli färdig, som ombudsman är det alla möten

TRÅKIGAST MED JOBBEN: som elektriker stressen i jobbet, som ombudsman konflikterna och att man aldrig känner sig färdig

INTRESSE: är intresserad av och utbildad i alternativ medicin, gillar också att resa

LÖN SOM ELEKTRIKER: har alltid haft lika lön för lika arbete

